

Ν Ε Α

Φ Ο Ρ Μ Ι Γ Ε

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΜΟΥΣΙΚΟΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΝ ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ
 ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ "ΩΔΕΙΟΥ ΕΘΝΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ"

ΕΤΟΣ Α' ΙΟΥΝΙΟΣ 1921	Επιγραφή: Κ. Α. ΨΑΧΟΣ Επιμέλεια: Κ. Α. ΨΑΧΟΣ	ΑΡΙΘΜΟΣ ΦΥΛΛΟΥ 4
Διευθυνταί: Κ. Α. ΨΑΧΟΣ Ε. Α. ΠΕΖΟΠΟΥΛΟΣ	Γραφεία Ὁδὸς Ἀγίου Μελετίου Τέρμα Ἀχαρνῶν	ΣΥΝΔΡΟΜΗ: Ἐτησίᾳ — Ἐξάμηνος Ἑσώτεριον δρ. 20 δρ. 12 Ἐξώτεριον φρ. 25 φρ. 15 Ἀμερικῆς δολ. 5 δολ. 3

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΡΧΙΑ

Ἡ παντελής σχεδὸν ἀγνοία τῆς ἀρχαίας ἐκκλησιαστικῆς τάξεως καὶ τῶν ἐκ παραδόσεως γραπτῆς ἢ ἀγράφου ἀρχαίων τῆς Ἐκκλησίας τύπων καὶ διατάξεων, κατέληξε δυστυχῶς σήμερον παρ' ἡμῖν εἰς πλήρη ἐκκλησιαστικὴν ἀναρχίαν. Οἱ πλείστοι τῶν ἀνωτέρων καὶ κατωτέρων κληρικῶν τὴν ἀταξίαν ὡς τάξιν καθιερώσαντες, πρὸς δικαιολογίαν τῆς ἀθαιρεσίας, μετ' ἧς ἐκάστοτε ζητοῦσι νὰ συγκαλύψωσι τὴν ἐκωτῶν ἀμάθειαν, ὀχυροῦνται ὀπισθεν τοῦ «ὦ, δόξα τῷ προσεστώτι» τοῦτο καὶ μόνον ὡς δικαιολογίαν προβάλλοντες. Ἀλλὰ ληρονοοῦσι, ὅτι ἡ Ἐκκλησία, τὴν τάξιν ἐν παντί καὶ τὴν εὐσχημοσύνην ἐπιδιώκουσα, διέταξε τὰ πάντα οὕτως, ὥστε οὐδεὶς νὰ ἴσῃαι δυνατόν νὰ δικαιολογηθῇ δι' ἕσα αὐτοβούλως καὶ ἀθαιρέτως ὁ ἴδιος πράττει, ἢ καὶ εἰς ἄλλους ζητεῖ νὰ ἐπιβάλῃ. Οὐδεὶς λ.χ., ὁσονδήποτε ὑψηλὰ καὶ ἀνίσταται, δικαιούται νὰ διατάσῃ πράγματα καινοφανῆ καὶ καινότροπα καὶ νὰ παραλύῃ τὴν ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις ἀπαιτούμενην τάξιν τε καὶ εὐσχημοσύνην, ἐφ' ὅσον τὸ τυπικὸν καὶ τὰ ἄλλα τῆς ἐκκλησίας τελετουργικὰ διβλία σαφῶς καθορίζουσι καὶ διατυποῦσι τὰ τε ἀναγινωσκόμενα καὶ ψαλλόμενα καὶ τὰ ἄλλα, τὰ εἰς τὸ τελετουργικὸν τῆς Ἐκκλησίας μέρος ἀφορῶντα. Οἱ προσεστώτες ἐν καὶ μόνον ἔχουσι καθήκον. Νὰ ἐπιβλέπωσι τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ ἐφαρμογὴν τῶν ἐν τῷ τυπικῷ διατεταγμένων, οὐδὲν δὲ τούτων οὐδὲ κατὰ ἴδῃα ἐν νὰ παραλλάσσωσιν. Τὸ «ὦ, δόξα τῷ προσεστώτι» οὐδαμῶς σημαίνει, ὅτι οἱ ἀρχιερατικῶς ἢ ἱερατικῶς προϊστάμενοι δικαιούται νὰ διατάσσωσιν ἄλλ' ἀντ' ἄλλων ἔστιν ὅτι δὲ καὶ ἀκατάλογιστα πράγματα, ἀλλ' ὅτι ὑπάρχουσι περιστάσεις ἔκτακτοι καὶ περιπτώσεις ἐξαιρετικαί, καθ' ἃς, τοῦγενικοῦ κανόνος καὶ τύπου μένοντος ἀπραλλάκτου, ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς ἀγιωτάτους τῶν Ἐκκλησιῶν προέδρους νὰ διαρρηθῶσιν ἐν ἐπιστήμῃ τὰ τοῦ ἱεροῦ τυπικοῦ κατὰ τὰς ἀπαιτήσεις τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων καὶ τὰς τῶν ἐκκλησιαζομένων περιστάσεις καὶ νὰ προσδιορίζωσι τοὺς τόπους, τὰς ὥρας τὴν παράτασιν ἢ τὴν συντομίαν, οὐδέποτε ὅμως τὴν ἀπκοπήν καὶ παράλειψιν τῶν ἱερῶν τελετῶν. Καὶ τοῦτο, ἵνα προλαμβάνοντες τὴν σύγχυσιν ἀκριβῶς καὶ τὴν ἀταξίαν, διευθετήσωσι τὰς ἐξαιρετικὰς ταύτας περιπτώσεις συμφώνως πρὸς τὰ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀνέκαθεν τεθεσπισμένα.

Τοῦτο ἄλλως συνέβαινεν πάντοτε, ὁσάντις, μίᾳ ἐορτῆς αἴφνης συμπεπιούσης μετ' ἄλλης, δὲν ὑπῆρχε περίπτωση ὠρισμένη ἐν τῷ τυπικῷ. Καὶ ἤρχετο τότε ἡ γνώμη τοῦ Πατριάρχου,

ἢ τῆς Συνόδου, ἢ τοῦ Ἡγουμένου τῆς μονῆς, ἢ τῆς λούσα τὴν ἀπορίαν καθόριζε τὴν ἔκτακτον περίπτωσιν, ἢ ὅποια περιλαμβάνετο κατόπιν ὡς προηγούμενον ἐν τῷ τυπικῷ. Τοῦτο ἄλλως πάντοτε θὰ συμβαίνει καὶ ἐν τῷ μέλλοντι, ἐφόσον εἶναι ἀδύνατον κατὰ τὴν αὐτὸν τύπον νὰ προσεῦχονται οἱ ἐν διωγμοῖς καὶ κινδύνοις, οἱ ἐν εἰρήνῃ καὶ ἀνέσει, οἱ ἐν πόλεσι καὶ ἐν κόμαις, οἱ ἐν ὁδοπορίαις καὶ ἐκστρατείαις, οἱ ἐν μοναῖς καὶ ἐρήμοις, οἱ ἐν ἡσυχαστηρίοις καὶ ἀναχωρητηρίοις, καὶ ἐφόσον ἐκτὸς τούτων καὶ κατὰ τόπους ἐπιχώριοι ἐορταὶ ἐπιτοπίων ἢ πολιούχων ἁγίων ἰδίαν ἀπαιτοῦσι τάξιν καὶ λαμπρότητα ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἢ ἐν ἐκείνῃ τῇ μονῇ.

Ἄλλ' ἀπὸ τοῦ σημείου τούτου, μέχρι τοῦ νὰ νομίσῃ ὁ πρῶτος τυχὼν προσεστώτης, ὅτι ἔχει δικαίωμα τότε μὲν νὰ περικόπη ἢ νὰ παραλείψῃ ὀλόκληρα μέρη ἀκολουθιῶν, τότε δὲ νὰ πλουτίσῃ τὸ τελετουργικὸν τῆς Ἐκκλησίας μέρος δι' ἀτόπων καὶ ἀκαιρῶν καὶ βλασφημῶν βασιτολογιῶν, ἢ ἀπόστασις εἶναι μεγίστη.

Οἱ ἐντεταλμένοι τὴν ἐφαρμογὴν τοῦ τυπικοῦ ἦσαν ἀνέκαθεν οἱ τυπικάριοι, οἱ ἐπιστημονάρχαι, οἱ ἐκκλησιάρχαι κλπ. Ἄλλ' ἐν ταῖς πόλεσι τὴνεὐθύνῃ τῆς πιστῆς τοῦ τυπικοῦ ἐφαρμογῆς εἶχον καὶ ἔχουσι κυρίως οἱ πρωτοψάλται τῶν ἐκκλησιῶν. Διότι, γνωρίζοντες κατὰ βάθος καὶ πλάτος τὰς τυπικὰς διατάξεις, ὡδήγουν πάντοτε καὶ προελάμβανον τὰς ἀταξίας. Δυστυχῶς οἱ μύσται τῶν διαφόρων τῆς Ἐκκλησίας διατάξεων, αἰτίνες ὑπὸ τῆς γενεαρᾶς ἀρχαιότητος καθαρῆς ἀποτελοῦσι καθεστῶς ἱερὸν ἀπαράβατον, ἐκλείπουσι ὁσημέραι. Ἀλλὰ καὶ ἀν' ὑπάρχωσι τινες εἰσέτι, οὗτοι εἴτε ἐξ ἀδιαφορίας, εἴτε ἐξ ἀσυγγνώστου δουλοπρεπείας ἀνέχονται τὰς ἀθαιρεσίας τῶν προχειρησάντων ἑαυτοὺς εἰς μεγαλοσχήμες προσεστώτας ἢ πρωθιερεῖς, ἀνευ οὐδεμιᾶς διαμαρτυρίας. Καὶ διὰ τοὺς λόγους τούτους παρίσταται τις συχνάκις πρὸ θεάματος οἰκτροῦ, ἔστιν ὅτι δὲ καὶ κωμικοῦ. Βλέπει λ.χ. ἱεράρχας χοροστατοῦντας ἐπὶ τοῦ ἀρχιερατικοῦ θρόνου ἀνευ μκνδύου, ἀλλὰ μετὰ πατερίστας! Ἱερεῖς περικόποντας καὶ κατατρώγοντας ὀλόκληρα τῶν ἀκολουθιῶν μέρη καὶ ἱεροψάλτας υπερθεματίζοντας εἰς τὴν κατάποσιν ὀλοκλήρων τροπαίων, χωρὶς οὐδεὶς ἐξ ὄλων τούτων νὰ ἐρυθρῆ διὰ τὰ ἔκτροπα ταῦτα, τὰ ὅποια μετὰ περισσῆς σοβαρότητος ἐνίστη δικαιολογοῦσι διὰ τοῦ «ὦ, δόξα τῷ προσεστώτι!». Ἄν μάλιστα λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ τὰς ἐν τισι τῶν ἐκκλησιῶν γινόμενας μεγάλας Εἰσόδους δι' ἐνός μόνον ἱερέως! ἔχοντας τὸ θράσος νὰ ψάλλῃ μόνος ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ναοῦ τὸ «Φῶς ἱλαρόν...», ἢ τὰ λεγόμενα Συλλεΐτουργα δι' ἐνός μόνον ἱερέως!, οἰκειοποιου-

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- Ἐκκλησιαστικὴ ἀναρχία [Κ. Α. Ψάχου]
- Ἀσινὰς ὁ μεσῶδης [Μ. Γ. Γεωργίου]
- Ἡ μουσικὴ ἀπαγγελία [Κ. Α. Ψάχου]
- Ζητήματα
- Βιογραφία
- Δημιῶδη ἄσματα Λευκάδος εἰς Βεζαντινὴν καὶ Ἐδωπαικὴν γραφήν.
- Ὅμοιον ἐννοεῖ τὴν ἱερὰν μουσικὴν ἢ Παλικὴν Ἐκκλησίαν [Κ. Α. Ψάχου]
- Ὑψιστὴ καὶ φυσιογνωσία τῆς φωνῆς (Μ. Πα-)
- Εἰδωλοῖς [καθανασοπούλου.
- Νεφολογία
- Εἰκόνες: Εἰς Ἀγγ. Σκελετινοῦ
- Ἡμετέροισι Ρ. Δούγκαν

μένον ἐνίστη καὶ αὐτὰ τὰ ἐν μόνῃ Ἀρχιερατικῇ λειτουργίᾳ παρεμβατικῶς προστιθέμενα καὶ τόσα ἄλλα—περὶ τῶν ὁποίων ἐν ἰδιαιτέρῳ ἀρθρῷ θὰ γράψωμεν εἰς προσεχῆς φύλλον—ἔχει πρὸ αὐτοῦ πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς τελετουργικῆς ἐξαρθρώσεως, ἣτις κατέληξεν εἰς τὴν παρατηρούμενην σήμερον ἐκκλησιαστικὴν ἀναρχίαν. Εἰς αἰτέριον καιρὸς νὰ πρωτανεῦσῃ ἡ σύνεσις, ἡ εὐσχημοσύνη καὶ ἡ εὐταξία, διότι ἢ παρ' ἡμῖν Ἐκκλησίᾳ οὐδέποτε ἐν τῷ παρελθόντι παρουσιάσε παρόμοιον θέαμα ἐκκλησιαστικῆς ἐξαρθρώσεως. Ἡμεῖς ὡς πρῶτον καὶ πρόχειρον μέσον θεραπείας τῆς γαγγραινῆς ταύτης οὐδὲν ἄλλο ἔχομεν νὰ συστήσωμεν, εἰμὴ τὴν πιστὴν καὶ ἀκριβῆ καὶ ἀνελλιπή ἐφαρμογὴν τοῦ τυπικοῦ τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας, τοῦ εἰδικοῦ τουτέστιν ἐκείνου βιβλίου, τὸ ὅποτον ἐκδοθὲν τὸ τρίτον ὑπὸ τῶν Πατριαρχείων Κωνσταντινουπόλεως, περιέχει πάσας τὰς διατάξεις τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν καὶ τελετῶν, ὅπως ἐξ ἄλλου καὶ τῶν κειμένων ἐκείνων, ἐν οἷς περιέχονται οἱ τύποι ὄλων τῶν μυστηρίων καὶ λοιπῶν ἱερῶν τελετῶν, ὅπως τὸ Εὐχολόγιον, τὸ Ὁρολόγιον κτλ.

Εἰδομένον ποῦ μίᾳ Μητροπολιτικῆς διαταγῆς νὰ διατάσσῃται ἡ πιστὴ τήρησις τοῦ τυπικοῦ τῆς Ἐκκλησίας. Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας ὅμως δὲν θὰ εἴπῃ τίποτε. Τυπικὸν τῆς Ἐκκλησίας εἶναι καὶ λέγεται ἡ ἰδέα, ἡ γνώσις καὶ ἡ πείρα, ἣτις ἐνοσχωθεῖσα ἐν ἰδιαιτέρῳ κειμένῳ ἀποτελεῖ τὸν γνώμονα, τὸν ὁδηγὸν, τὴν ἀπξιδοχὴν τέλει, καθ' ἣν πρέπει νὰ τελῶνται ἅπαντα αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀκολουθίαι. Καὶ τοιοῦτον βιβλίον οὐδὲν ἄλλο σήμερον ὑπάρχει, πλὴν τοῦ τυπικοῦ τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, τὸ ὅποτον καὶ ἡ Ρουμανικὴ καὶ ἡ Βουλγαρικὴ Ἐκκλησία μεταφράσασαι ἔχουσι ἐν χρήσει, ἀλλὰ καὶ αὐτὴ Ἀνατολικὴ Ἐκκλησία διὰ τὰς τελετὰς τῶν Ὀυνιτῶν.

Συνιστῶμεν λοιπὸν εἰς τοὺς ἱεροψάλτας ἐκείνους, οἵτινες συναισθάνονται τὸ ὄψος τῆς ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀποσταλῆς αὐτῶν, ἵνα οὐχὶ τὸ τυπικὸν ἀπλῶς τῆς Ἐκκλησίας, ὅπερ εἶναι μίᾳ εὐσχημῶς δικαιολογία τῶν διαφόρων ἀθαιρέτων παρατυπιῶν, ἀλλὰ τὸ τυπικὸν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλη-

οίαις έχοντες οδηγόν και μέντορα, ουδεμίαν παρά τοῦτο θενδῆποτε διδομένην διαταγὴν νά ἐκτελῶσιν, ἀρνούμενοι νά συμμορφῶνται πρὸς τὰς ἀθαιρέτους και κενοδόξους θελήσεις τῶν λεγομένων προεστώτων και δῆ οὐδέποτε και ἐπ' οὐδενί λόγῳ ἐκτελοῦντες διαταγὰς πρὸς παράλειψιν ὀλοκλήρων μερῶν τῶν ἀκολουθιῶν, ἢ τροπαρίων πολλῶν εἴτε ὀλίγων. Τοῦναντίον, ἐν συναισθήσει τῆς ἐλευθερίας, τῆς θέσεως και τοῦ δικαίου αὐτῶν, νά καταγγέλλωσιν ὅπου δεῖ τοὺς παραβάτας τῶν διατάξεων και τῶν διαταγῶν τῆς Ἐκκλησίας, εἴτε και μόνον ὑποφῶσκει ἐλπίς διορθώσεως τοῦ κακοῦ και θεραπείας τῆς γαγγραινῆς ταύτης, ἥτις δημιουργήσασα κράτος ἐν κράτει, δίδει τὸ θράσος εἰς τινὰς ἐφημερίους ἱερεῖς, αὐτοκαλουμένους προεστώτας ἢ πρωθιερεῖς, νά περιφρονῶσι και αὐτὰς ἀκόμη τὰς ἐγκυκλίους διαταγὰς τοῦ ἀνωτάτου αὐτῶν ἀρχηγοῦ, ἀποκαλοῦντες αὐτὰς *κουρελόχαρτα*.

Δὲν ἀναφέρομεν σήμερον ὀνόματα, οὔτε εἰδικὰς περιπτώσεις, ἐλπίζοντες εἰς τὴν περισταλῆ τὸ κακὸν τοῦτο διὰ τῆς λήψεως τῶν ἐπιβαλλομένων θετικῶν μέτρων ὑπὸ τῆς ἀνωτάτης ἐκκλησιαστικῆς ἀρχῆς. Ἄλλως θὰ ἐπανέλθωμεν δριμύτεροι, παραδίδοντες εἰς τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν τοῦ εὐσεβεστάτου Ἐλληνικοῦ λαοῦ τὰ ὀνόματα τῶν ἐμπαιζόντων Θεόν τε και ἀνθρώπους, οἰοδῆποτε και ἀνῶσιν οὗτοι και ἑσσηδῆποτε ὑψηλὰ και ἀνίστανται.

Κ. Α. ΨΑΧΟΣ

ΑΣΙΝΑΣ ΟΜΕΛΩΔΟΣ

[βλ. συνέχειαν ἐν ἀριθμῷ 3]

Ἐφαλлон λοιπὸν αἱ χριστιαναὶ γυναῖκες ἐπ' ἐκκλησίας, ἀφοῦ οἱ τοῦ Σωτῆρος ἀπόστολοι «παιδευταὶ τῆς ἡμῶν καταστάσεως ψάλλειν αὐταῖς συνεχώρησαν» κατὰ Πηλουσιώτιν, ἔργον πρᾶττοντες συνετόν. Ἐκτείνομαι μικρὸν εἰς τὸ θέμα τοῦτο, πᾶσαν ὑπόνοιαν ἀφαιρῶν ἀπὸ τῶν εὐμένων ἀναγνωστῶν μου, ὑπόνοιαν ἀμφισβητοῦσαν τῇ γυναικὶ τὸ δίκαιον τοῦτο τοῦ ψάλλειν. Προσέξομεν εἰς ἐπιστολὴν τινα τοῦ Μ. Βασιλείου (18), χρησίμων ἡμῖν οὖσαν και μετὰ ταῦτα: «Τὰ νῦν ἐπικρατοῦντα - μεταφράζω, κοινολεκτικῶς τὸν οὐρανοφάντορα - ἔθιμα ἀνά πάσας τὰς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ σύμφωνα εἶναι λέγει· διότι ἀπὸ βαθείας νυκτὸς ὁ λαὸς συνέρχεται εἰς τὸν ναὸν διὰ τὸν ὄρθρον, και μετὰ πόνου και θλίψεως και δακρύων ἐξομολογούμενοι τῷ Θεῷ, τέλος θέτουσιν εἰς τὰς προσευχὰς, και ἀρχίζουσι τὴν ψαλμοδιάν· και πρῶτον μὲν, εἰς δύο διαιρεθέντες, ψάλλουσιν οἱ μὲν και ἀποκρίνονται οἱ ἄλλοι διὰ τῆς αὐτῆς ψαλμοδίας, ἅμα μὲν ἐνισχύοντες διὰ τοῦ τρόπου τοῦτου τὴν μελέτην τῶν θεῶν λογίων, ἅμα δὲ τὸ ἀμετεώριστον τῆς καρδίας αὐτῶν κατευθύνοντες· ὕστερον, ἀφίνοντες ἑξ αὐτῶν ἓνα νά ἀρχίσῃ τὴν μελωδιάν, οἱ λοιποὶ βοηθοῦσι σιγᾷ-σιγᾷ. Καὶ τοιουτοτρόπως ὅλην τὴν νύκτα διεληθόντες διὰ τῆς ποιικιλίας τῆς ψαλμοδίας και τῆς προσευχῆς, μόλις ἢ ἡμέρα φανῆ, τότε πάντες ἀπὸ κοινοῦ, ὡς ἑξ ἑνὸς στόματος και μιᾶς καρδίας ἀναφέρουσι τῷ Θεῷ τὸν τῆς ἐξομολογήσεως ψαλμόν.

Πρέπει νά μάθωμεν εἰς τὸ τοιοῦτο τυπικὸν ἦν ἐν χρόνῳ πρὸ τοῦ 400 και πρὸ τοῦ 379, ὅτε ὁ θεοπέσιος Βασίλειος πρὸς τὴν ἀθανάσιαν μεθίστατο, μαρτυρεῖ δ' αὐτὸς ὅτι τοῦτο (τὸ τυπικὸν) ἦσαν κατέχουσαι αἱ ἀνά τὴν Αἴγυπτον και Λιβύην Ἐκκλησίαι, τὴν Ἀραβίαν και τὴν Παλαιστίνην, τὴν Φοινίκην και Συρίαν και Μεσοποταμίαν, ὡς ἠθέλωμεν εἰπεῖ σήμερον τὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀλεξανδρείας, τῆς Ἀντιοχείας και τῶν Ἱεροσολύμων· ἀλλ' ἠκολούθησαν αὐτῶν και αἱ ἀνά τὴν Α' και τὴν Β' ἴσως Καππαδοκίαν Ἐκκλησίαι, ἀντίστοιχον δὲ πρὸς τὸ τυπικὸν οἱ ἐν Νεοκαισαρείᾳ, μέρους δὴλα δὴ τῆς Παφλαγονίας, οὗς ὁ Βασίλειος ἐλέγχει. Ἄλλ' ὁ ἱερός διδάσκαλος οὐδαμοῦ τοῦ λόγου τοῦ παρατεθέντος ποιεῖται διαφοράν ἀνδρῶν και γυναικῶν. Ὁμιλῶν περὶ λαοῦ συνερχομένου και συμπροσευχόμενου

και συμπάλλοντος, οὐδαμοῦ λέγει ὅτι μόνον ἄνδρες ἔφαλλλον.

Ἐν τούτοις ἐπιτροπήτω και ἐμοὶ νά μὴ δεχθῶ οὐδεμίαν ἀντίρρησην. Ἐφαλλλον ἄνδρες, ἀλλ' ἔφαλλλον ἢ συνέφαλλλον και γυναῖκες ἐν ἱεραῖς τελεταῖς, δημοσίαι. Συγχρόνου τῷ Βασιλείῳ και ὁμαίμονος ἐπικαλοῦμαι μαρτυρίαν, τὴν τοῦ θεῶν Γρηγορίου Νύσσης. Παριστάμεθα νοερώς εἰς τὴν κηδεῖαν τῆς ὁσίας ἀδελφῆς τοῦ Βασιλείου Μακρίνης, θανούσης ἐπὶ παρουσίᾳ και τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Γρηγορίου τοῦ Νύσσης ἐπανελθόντος ἀπὸ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου, και ἀκροώμεθα παννυχίδος ὁσίας, εἴτ' οὖν ἀγρυπνίας, ὁμοίας ταῖς διεξαγομέναις τότε κατὰ τὰς τῶν μαρτύρων πανηγύρεις. Τὴν προίαν ὁ Γρηγόριος διαίρεσας πάντας τοὺς παρόντας και τοὺς ἐκ τῶν πέριξ συρρεῦσαντας εἰς *χορὸν γυναικεῖον - τὰ: καλογραῖα μετὰ τῶν ξένων γυναικῶν* (19) και *χορὸν ἀνδρείον - τοὺς καλογῆρους μετὰ τῶν ἄλλων ἀνδρῶν - παρεσκευάσεν διὰ τῆς κοινῆς συνωδίας* (20), *πάντων*, ἐν εὐκοσμῇ συγκερασθείσης, ψαλμοδιάν εὐρυθμον και ἑναρμόνιον (21).

Μετὰ τὴν παρέμβασιν ταύτην εἰς τὸ συνοδικὸν κατὰ τοῦ Σαμοσατέως Παύλου γράμμα, κριτικὴ τις ἐπιβάλλεται ἐπίστασις εἰς ἕτερον ἔννοιαν τῆς ἐπιστολῆς Ἐλένου, Ὑμεναίου, Θεοπέκνου και τῶν ἀμφ' αὐτοῖς. Παρεσεύασεν ὁ Σαμοσατεὺς θίασον γυναικῶν ψαλτριῶν· οὐδὲν ἢ σύνοδος ἐδικαιούτο νά εἴπῃ, και οὔτε νά καταδικάσῃ τοῦτον ἐπὶ τούτῳ. Κατέκρινεν ἢ σύνοδος τὴν δοξομανίαν τοῦ ἀνδρός, ὅτις ἐβράδιζε καθ' ὄδον «δορυφορούμενος, τῶν μὲν προπορευομένων, τῶν δὲ ἑφεπομένων, πολλῶν τὸν ἀειθμόν». Ἡ θῆρα τῶν κερῶν εὐφημιῶν και παρατάξεων, ἀνοικίων εἰς ἀρχιερεῖα Θεοῦ, ἢ ἐπιδιώξεις τῶν ἐν ναφκατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸς αὐτοῦ λόγους χειροκρημάτων, ἦσαν ἐπίμεμπα, και κατεκρίθησαν. Τὸ γυναικας δὲψάλλειν ἐνώπιον τοῦ πατριάρχου ἐν ἱεραῖς τελεταῖς και μάλιστα κατὰ τὴν μεγάλην πασχάλιον ἡμέραν, οὐδὲν εἶχε τὸ ἐπίμεμπον, τὸ κατακρητέον, τὸ ἐπίρρονον. Τοὺς κακοὺς τούτους χαρακτηρισμοὺς εἶχεν ἕτερα πρᾶξις τοῦ Σαμοσατέως· ἢ ἀπαγόρευσις τῶν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ψαλλομένων και ἀντισταστικῶν ὕμνων εἰς ἑαυτόν. Πρῶτον ἀσεβείας κροῦσμα· δεύτερον ὅτι αἱ ψάλλουσαι γυναῖκες προὐκάλουν φρίκην. Ἐφαλλλον ἄρα κατὰ τρόπον, κατὰ σύστημα, κατὰ μέλος ἀνοικίειον ναοῖς ἱεροῖς· ἦν ὡσεὶ τις ἔλεγε σήμερον, εἰσαγωγὴ μουσικῆς θεατρικῆς ἐν τῷ ναῷ. Τὶ δ' ἐφαλlette μέρη τοῦ κενοδόξου Παύλου;

Εἰσερχόμεθα εἰς θέμα ἕτερον· διότι κατὰ τὰς ἐορτὰς ἔφαλλλον οἱ χριστιανοί. Εἶδομεν ἀνωτέρω τί γράφει ὁ Μ. Βασίλειος περὶ τῶν κατὰ τὰς παννυχίδας ἀναγνωσκομένων και ψαλλομένων, ἐμάθομεν και τὴν ἀναγνωσκομένην και τὴν ψαλλομένην Γραφήν. Μέχρι τῆς Ζ' ἑκατονταετηρίδος (22) «ἐν ἀρχῇ πάσης ἐσθινης τε και λυχνικῆς τελετῆς, πρῶτον τῆς Παλαιᾶς ψάλλονται οἱ ψαλμοί, εἶτα τῆς νέας χάριτος ἄσματα, ἵν' ἔχουεν εἰδέναι πάντες, ὡς εἰς και αὐτὸς ὁ Θεὸς και δεσπότης ἐστὶν ὁ ταῦτα κἀκεῖνα νομοθετήσας Χριστός»· συγχρόνως δὲ, καθὰ γνωσκομεν (23) ἐν τῇ μεγάλῃ ἐορτῇ τοῦ πάσχα, ἀλλὰ και εἰς τοὺς ἁγίους μῆστους», ἐφαλλλοντὸ τινα ρητὰ ἐκ λόγων τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου μετὰ και τινον τροπαρίον. Ἄλλ' ὁ Γρηγόριος ἡμαῖzen ἑκατὸν εἴη κατόπι τοῦ Σαμοσατέως, ἀγνοοῦμεν δὲ τίνας τῶν ἁγίων πατέρων ἐφαλλλοντο πρὶν τοῦ Θεολόγου λόγου· διότι ἐφαλλλοντο κατὰ τὸ πάσχα ἐν Ἀντιοχείᾳ τῇ μεγάλῃ ψαλμοί, ἀλλ' οὔτε τοῦ προφητιάνακτος ἦσαν, οὔτε τινὸς ἑτέρου προφήτου. Ὁ κενοδόξος ἢ κακοδόξος πατριάρχης διδάσκει ἡμᾶς σπουδαιότερόν τι· διότι, κατοργήσας τοὺς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν ψαλλομένους ἀγρωθθηδισθενλόγου ἐπίσης σπουδαίον· ὅτι τὰ ψαλλόμενα κατὰ τὴν ἐορτὴν τὴν μεγάλην τῆς Ἀναστάσεως ἦσαν νεώτεροι ψαλμοί, συγγράμματα νεωτέρων ἀνδρῶν. Τὸ τοιοῦτο λεγόμενον περὶ τὰ μέσα τῆς Γ' ἑκατονταετηρίδος, ἀποδεικνύει πρῶτον μὲν ὅτι πρὸ τούτου, κατὰ τὰς ἀρχὰς ταύτης, ἢ κατὰ τὰ τέλη τῆς Β', εἶχομεν ἕμνογράφους ἑτέρους, διῆθεν νεωτέρους, ἀποδοκιμαζομένους ὑπὸ τοῦ Σαμοσατέως, ἄρα, πρὸ τῶν ἀποδοκιμαζομένων ὑπὸ τοῦ αἰρετικοῦ Πατριάρχου, εἶχεν ἢ Ἐσθλησία, τοὐλάχιστον αἱ τῆς Συρίας, ἕμνογράφοις δοξίμοις, ὧν τοὺς ὕμνους ἀγνωστον διατὶ ἀντι-

κατέστησεν ὁ Παῦλος διὰ τῶν εἰς ἑαυτὸν ὀδῶν, και μάλιστα ψαλλομένων ὑπὸ γυναικῶν, τὰς ὁποίας αὐτὸς ἐγύμναζεν εἰς τὴν μελωδίον, τὴν προξενούσαν φρίκην εἰς τοὺς πιστοὺς· διότι τὴν λέξιν παρασκευάζων ψαλλομένῳ ἐξηγῶ ὅτι αὐτὸς προεγύμναζεν, ἢ αὐτὸς ἕμνοποιεῖ.

Ἐπὶ τὸν οὖν οὐδαμοῦ ἕμνογράφους ἕμνογράφοι πρὸ τοῦ 200, ἀλλὰ γνωστὸς ὀνομαστὶ καθὼς εἶδομεν ἐν ἀρχῇ τοῦ λόγου, ἦν — ὁ πρῶτος τῶν γνωστῶν — ὁ διάκονος Εὐάγριος. Μετ' αὐτὸν τάττομεν τὸν Ἀσινάν, ἐκ Συρίας, ὡς ἦσαν ἐκ Συρίας και ἕτεροι μελωδοί. Ὁ δυστυχῆς αὐτὸς ἀνθρώπος συνέταξε τὰ τριλέξια, τὰ ψαλλόμενα μέχρι τῶν μέσων τῆς 7' ἑκατονταετηρίδος, ὡς Ἰσαὰκ ὁ Σύρος μαρτυρεῖ. Ἡ λέξις τριλέξιον ἐγνωσέτο και κατὰ τὸν 1' αἰῶνα ἐν Κων)πόλει, ἀλλ' οὐδὲν ἐξεύρομεν περὶ καταγωγῆς και περὶ σημασίας αὐτῆς. Ἐν διατριβῇ μου «περὶ καλαισθησίας τῶν βυζαντινῶν», ἐκδοθείση διὰ τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἀληθείας» τῷ 1918, εὐρίσσω λέγεινον παλαιοῦ τριλέξιου — διλέξιον εἰς τινὰς στίχους — ἐν τῇ εἰχῇ τῇ ἀρχομένην διὰ τοῦ τριλέξιου «Ἐλθε Πνεῦμα ἅγιον — και πέμψον οὐράνιον — σοῦ φωτὸς ἀπαύγασμα — Ἐλθε Πάτερ πενιχρῶν — Ἐλθε δοτῆρ δωρεῶν» κλπ. Ὑπονοῶ ὅτι παρόμοιά τινα ἦσαν τὰ τριλέξια. Ὁ κοκότητος Ἀσινὰς ἐπειθήδεν τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ἱερᾶς ποιήσεως. Εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἱερῶν μελωδῶν δύναται νά προστεθῇ ἀνεπιφθόνως, ἔλκων μάλιστα συμπάθειαν ἕνεκα τοῦ οἰκτροῦ τέλους τῆς ζωῆς αὐτοῦ, ὅπου κινδυνεύουσι νά ὑποστῶσιν οἱ φρονούντες ἑαυτοὺς ἐν παντὶ τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ὑπερέχοντας· διὰ τοῦτο, τὴν τετάρτην αὐτοῦ «πρὸς τὸν ὄλον πατέρα Συμεώνην τὸν θαυματουργόν, τὸν ἀπὸ Καισαρείας» ἐπιστολὴν ὁ Ἰσαὰκ Σύρος συγκρίνει «Ἐν ὄσῳ ἐν τῷ τόπῳ τοῦ σώματος κεκλιμένος εἶ, γίνου σπουδαῖος τοῖς ἔργοις τῆς μετανοίας, και ὑπομονητικῶς ἐν τῇ ἐργασίᾳ τῶν ἐπιτολῶν»· τῆσσι δὲ κατακλιδα τὰ λόγια ταῦτα, ἀρμοδιότατα και γῦν ὑπὲρ ποτε και ἄλλοτε και πάντοτε· «Ἐν καιρῷ εὐδία, και ἐν καιρῷ ἀγχιμός· και ποτὲ μὲν χαρὰ, ποτὲ δὲ κατήφεια. ὁ δὲ Θεὸς στηρίζει τὴν βάσιν τῆς πολιτείας ἡμῶν ἐν τῇ βεβαιώσει τῇ ἀληθινῇ, και τῇ διδαχῇ αὐτοῦ ἢ ἁγία. Αὐτῷ ἢ δόξα».

ὁ μέγας χαρτοφύλαξ ΜΑΝΟΥΗΛ Ι. ΓΕΛΕΩΝ

18. βλέπε ταύτην ἐν ΑΒ' τόμῳ Migne, στήλῃ 764.
19. Τὸ μοναστήριον τῆς Μακρίνης, κείμενον κατὰ τὰς ἐσχάτας τοῦ Πόντου, δέκα ἡμερῶν δρόμον ἀπέχει ἀπὸ Καισαρείας, ἢ ἀπὸ Νύσσης· τῶν δὲ πέριξ τοῦ μοναστηρίου χωρίων και κερῶν ἐπίσκοπος ἦν Ἀράχιος, παρὼν ἐν τῇ κηδεῖᾳ. Migne τόμου Μ5' στήλῃ 1076. Γρηγορίου Νύσσης ἐπιστολὴ Ἰωάννη.

20. δὴλα γε δὴ συμπαλμοδίας.
21. Γρηγορίου Νύσσης εἰς τὸν βίον Μακρίνης ἀδελφῆς κτλ. Migne Μ5Τ' στήλῃ 992,93.
22. Σωφρονίου Ἱεροσολύμων Ἀφήγησις τῶν ἐν θείᾳ ἱερουργίᾳ τελουμένων. Migne τόμου ΠΖ' στ. 3992.
23. Δωροθέου ἀββᾶ διδασκαλία κλπ. Migne ΠΗ' στ. 1821 και 1829.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΩΣ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΩΣ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΗ

Μονωδία - Χορωδία

Εἰς τοὺς ἐκ συστήματος κατηγορούς τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλ. μουσικῆς ὑπάρχουσι ἐρριζωμένα στρεβλαί τινες ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι, μεθ' ἑλα τὰ ἐκάστοτε συζητηθέντα και γραφέντα, δὲν κατορθώθη νά ἐκτριχθῶσιν ἀπ' αὐτῶν, ἀγνοούντων, ὅτι ἢ Βυζαντινὴ μουσικὴ οὐδεμίαν ἔχει σχέσηιν πρὸς τὴν *ρινοφωνίαν*, εἴτι δὲ ἢ *ρινοφωνία* εἶναι ἀποτέλεσμα κακῆς ἀφ' ἑνὸς διδασκαλίας και ἔξεως, φυσικοῦ δὲ ἀφ' ἑτέρου ἐλαττώματος, προσερχομένου ἐκ τῆς κακῆς ἀπηχίσεως και ἀποδόσεως τῆς φωνῆς. Ἐφ' ὅσον ἢ διδασκαλία τῆς φωνητικῆς μουσικῆς δὲν ἐπιφέρει ὁμοῦ μετὰ τῆς φυσικολογίας οὕτως ὡς, ἐν φ' ἢ μία ἐρευνᾶ ἢ ἄλλη νά καλλιεργῆ, και ἐνῶ ἢ μία διδάσκει ἢ ἕτερα νά ἐπανορθῶ, ἐφ' ὅσον αἱ δύο αὐταὶ ἐπιστήμαι

ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΥΑ ΑΓΓΕΛΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ

Δημοσιεύοντες, ως υπεσχόμενοι, την εικόνα της κ. Ευας Άγγ. Σικελιανού, αποδίδουμεν ελάχιστον φόρον εγνωμοσύνης προς την υπέροχον και υπερελληνίδα ταύτην κυρίαν, ήτις, Αμερικανίς την καταγωγήν, την Ελλάδα έχει πλέον πατρίδα αυτής, προς ταύτην έχουσα εστραμμένον τόν νοῦν καί την διάνοιαν καί ὑπέρ αυτής ἀφιερῶσα πάσας αὐτῆς τὰς δυνάμεις.

Ἡ κ. Σικελιανού, τὸ γένος Palmer, γεννηθεῖσα ἐν Νέα Ὑόρκη, ἀνετράφη ἐν οἰκογενειακῷ περιβάλλοντι ἐπιστημονικῷ καί καλλιτεχνικῷ. Ἐσπούδασε τὴν φιλολογίαν ἐν τῷ Πανεπιστήμιῳ Bryn Maur τῆς Πανσυλβανίας. Ὁ πατὴρ αὐτῆς Courtlandt Palmer ὑπῆρξεν ἰδρυτῆς καί πρόεδρος τοῦ Ninetanth Century Club, Συλλόγου ἐν ᾧ συνεζητοῦντο ἀνεξίτητος καί ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ πάσης θρησκείας αἱ διαφοραί. Ἡ μήτηρ αὐτῆς ἦτο ἰδρύτρια ἐτέρου Συλλόγου τῆς ἱστορίας τῆς Νέας Ὑόρκης. Ἡ κ. Σικελιανού ἔχει ἀδελφόν διαπρεπῆ συνθέτην καί κλαδοκυμβαλιστὴν τὸν εὐφώνως ἐν Ἀμερικῇ γνωστὸν κ. Courtlandt Palmer καί ἀδελφὴν διακεκριμένην ζωγράφον. Ἀπὸ δεκαεταστίας ἐγκαταστάθεισα ἐν Ἑλλάδι, συνεξέχθη μετ' ἐγκοίτου γόνου τῆς Λευκάδος, τοῦ ποιητοῦ κ. Ἀγγέλου Σικελιανού, υἱοῦ τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ τῶν ξένων γλωσσῶν Ἰωάννου Σικελιανού.

Ἡ κ. Σικελιανού ἀναβαπτίσασα τὸ ἀμερικανιστάτον τῆς πνεῦμα διὰ τοῦ Ἑλληνικοῦ καί μεταξὺ τῶν φιλελλήνων γενομένη ἡ πρώτη Ἑλληνίς, ἐξέμαθε τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἣν ἠμλεῖ καί γράφει ἀπταιστος κατὰ τὸ δημοτικὸν ἰδίωμα. Δίδουσα ἑαυτὴν μοναδικὸν παράδειγμα πατριωτισμοῦ εἰς τὰς ξενουμανεῖς Ἑλληνίδας, εὐθὺς ἀπὸ τῆς ἐν Ἑλλάδι ἐγκαταστάσεως αὐτῆς περιεβλήθη τὴν ἀπειροτὸν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν περιβολὴν καί τὰ σανδάλια, μόνη ὑφαίνουσα καί κατασκευάζουσα πᾶν, οὐτινος ἔχει ἀνάγκην. Αἱ ἐν τῷ ἀρχοντικῷ οἴκῳ τῆς ἐγκαταστάσεως θαυμασίων ἀρχαίων δι' ὧν ὑφαίνει ὑφάσματα, πρὸ τῶν ὁποίων ἀρχαίων καὶ αὐτὰ τὰ τῶν μεγαλειότατων εὐρωπαϊκῶν ἐργαστασίων, ἀποτελοῦσι δι' αὐτὴν τὴν μόνην οἰκιακὴν ἐνασχόλησιν, ἀλλὰ καί τὸ μόνον

μέσον πρὸς διδασκαλίαν καί διάδοσιν τῆς ὑφαντουργικῆς Ἑλληνικῆς τέχνης, ἣν προθύμως διδάσκει εἰς πᾶσαν ποθοῦσαν νὰ ἐκμάθῃ τὴν τέχνην τοῦ ὑφαίνειν, ὅπως καί εἰς πλεῖστα φιλανθρωπικὰ καταστήματα.

Ἄλλ' ἐκεῖνο, διὰ τὸ ὁποῖον ἔχομεν καθήκον νὰ τονίσωμεν ὑμνοῦς θαυμασμοῦ πρὸς τὴν κ. Σικελιανού εἶναι ἡ λατρεία αὐτῆς, πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν μουσικὴν, ἣς τὴν πρώτην ἰδέαν ἔλαβε παρὰ τῆς ἀνδραδέλφης αὐτῆς Πηνελόπης Δούγκαν, τῆς ὁποίας ὡσαύτως ἐν ἑτέρᾳ στήλῃ δημοσιεύομεν τὴν συμπαιθεστάτην μορφήν. Καί τὴν λατρείαν αὐτῆς ταύτην ἀπέδειξε μαθητεύσασα κατ' ἰδίαν ἐπὶ τετραετίαν ὅλην παρὰ τῷ κ. Κ. Ψάχῳ, παρ' οὗ καί ἐδιδάχθη τελείως τὴν Βυζαντινὴν ἐκκλησιαστικὴν, τὴν δημοδὴ Ἑλληνικὴν καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν Ἀσιατικὴν ἀπταιστος. Ἡ κ. Σικελιανού ἔχει φωνὴν συμπαιθεστάτην. Ὑπερνεκλήσασα πάσας τὰς ἐκ τῆς ξενικῆς προφορᾶς φωνητικὰς δυσχερείας, ἐκτελεῖ θαυμασίως καί ἀπὸ μνήμης τὰ δυσκολώτερα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς μέλη, γράφει ἐκ πρώτης ἀκοῆς πᾶν ὅ,τι ἀκούσει καί μελοποιεῖ λίαν ἐπιτυχῶς, πράγματα τὰ ὁποῖα καὶ αὐτοὶ οἱ ἐξ ἐπαγγέλματος μουσικοὶ καί ἱεροψάλται δυσκόλως καί σπανίως κατορθοῦσιν. Ἐμποτισθεῖσα καί ἐξ ὀλοκλήρου ἐναστερονισθεῖσα τὰς ἰδέας καί ἀρχὰς καί τὰ ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς ἰδανικὰ τοῦ καθηγητοῦ αὐτῆς κ. Ψάχου, ἀποτελεῖ σήμερον τὸν κυριώτερον καί ἰσχυρότερον παράγοντα ὅλης τῆς ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς κινήσεως, ἠμιλοῦσα, γράφουσα καί διδάσκουσα ἀκόμη τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν, οὐ μόνον ἐν τῷ «Ὁδείῳ Ἑθνικῆς Μουσικῆς», ἀλλὰ καί ἰδιαίτερος εἰς ὅσους καί ὅσας ἐπαθνημοῦσι νὰ λάβωσιν ἰδέαν τῆς τόσον ὑπ' αὐτῶν παραμεληθείσης καί ἀδικηθείσης μουσικῆς τοῦ ἔθνους τῶν. Αἱ διαλέξεις ἰδίως αὐτῆς ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν ζητημάτων καί ἰδίως ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, ἀποκαλύπτουσιν αὐτὴν μίαν φαινογνομίαν καί διάνοιαν υπέροχον, ἣτις, ὡς ἀνατόμος διειδυσοῦσα εἰς τὰς κοινωνικὰς τοῦ τόπου ἀνάγκας, δίδει διδάγματα πρακτικὰ καί σωτήρια διὰ τὴν αὐτημέριον καὶ ἐρασιματικὴν ἐξέλιξιν αὐτῆς.

Εἰς τὴν κ. Σικελιανού ὀφείλεται ἡ ἐκδοσις τοῦ πρωτοτύπου συγγράμματος τοῦ κ. Ψάχου «Ἡ παρασημαντικὴ τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς» εἰς αὐτὴν δὲ καί μόνην ὀφείλεται καί πᾶσα ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐργασία πρὸς κατασκευὴν τοῦ μεγάλου πνευστοῦ ὄργανου τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ τὸν εὐγενέστερον καί ὀραϊότερον πόθον τῆς. Διότι γνώστης τῆς Εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς καί τοῦ Κλειδοκυμβάλου, ὑπὲρ πάντα ἄλλον γνωρίζει, ἀλλὰ καί δὲν ἀνέχεται τὴν δολοφονίαν, ἣν ὑφίσταται ἡ Ἑλληνικὴ μουσικὴ διὰ τῆς ἐκτελέσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Κλειδοκυμβάλου καί τῶν ἄλλων συναφῶν ὀργάνων.

Καί διὰ τοῦτο μετὰ ζήλου ἀπαραιτηματίστου καί ἐπιμονῆς ἀμερικανικῆς καταγίνετα ἤδη εἰς τὴν συλλογὴν ἐράνων πρὸς κατασκευὴν τοῦ νέου ὄργανου, κατατίσασα μάλιστα καί εἰδικὴν πρὸς τοῦτο ἐπιτροπήν. Ἡ κ. Σικελιανού ἐξέδωκε τελευταίως εἰς ἰδιαίτερον τεῦχος τὰς ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐταιρίᾳ γενομένης διαλέξεως αὐτῆς, ὧν ἡ τρίτη περὶ τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς. Ἐτέραν αὐτῆς διὰλέξιν, γενομένην ἐν τῷ «Παρνασσῷ» κατὰ τὴν τελευταίαν ἡμέραν τοῦ Γυναικείου Συνεδρίου, ἐδημοσιεύσαμεν εἰς τὸ προηγούμενον ἡμῶν φύλλον ὀλόκληρον.

Γνωρίζομεν πόσον προσκρούομεν εἰς τὴν παρομιῶδη μετριοφροσύνην καί ἀγαθότητα τῆς εὐγενεστάτης κ. Σικελιανού. Ἄλλ' ἡ «Νέα Φόρμιγγ» ἣς ἀποτελεῖ τὸν κυριώτερον μοχλόν, εἶχε καθήκον κατ' ἰδιαίτερον ὅπως ἐξάψαι, δημοσιεύουσα τὴν εἰκόνα αὐτῆς νὰ γνωρίσῃ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν μουσικὸν κόσμον τὴν υπέροχον ταύτην λάτρεην τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς καί νὰ ἐχρηθῇ, ὅπως ὁ Ὑψιστος χαρίζῃ αὐτῇ ὑγείαν καί πᾶν ἀγαθὸν διὰ τὸ καλὸν τῆς Ἑλληνικῆς μουσικῆς, τῆς ὁποίας ἐν ἡμέραις καταπτύστου ξενολατρείας ἀποτελεῖ τὸν

† ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΟΥΓΚΑΝ

Τὰ ἐν τῷ παρόντι φύλλῳ δημοσιευόμενα δύο ὄραια τῆς Λευκάδος δημοδὴ ἄσματα ἐγράφησαν κατ' ἀπαγγελίαν τῆς μακαρίτιδος Πηνελόπης Ρ. Δούγκαν, ἀδελφῆς τοῦ κ. Ἀγγέλου Σικελιανού, συζευθέντες τὸν ἀδελφὸν τῆς Ἰσιδώρας Δούγκαν Ραθυμόνδου Δούγκαν. Ἡ μακαρίτις γεννημένη μουσικὴν ἰδιοφυίαν σπανίαν καί φωνὴν ἐξόχως ὀραίαν καί γλυκεῖαν, ἐγίνωσκε κατὰ βάθος τὰ δημοδὴ Ἑλληνικὰ ἄσματα καί ἐξετέλει ταῦτα θαυμασίως διὰ τε τῆς φωνῆς καί τοῦ αὐλοῦ. Ἡ Πηνελ. Δούγκαν, Ἑλληνισμέχρι μινελοῦ ὀστέων περιήλθε τὴν Εὐρώπην καί Ἀμερικὴν ἐν ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ περιβολῇ καί διὰ τῆς ἡδυτάτης καί ἐκφρασιμωτάτης φωνῆς αὐτῆς, προεκάλει τὸν θαυμασμὸν καί τὴν ἀγάπην τῶν ξένων πρὸς τὴν Ἑλληνικὴν μουσικὴν. Τὴν Βυζαντινὴν μουσικὴν καί τὴν γραφὴν αὐτῆς ἐδιδάχθη παρὰ τοῦ κ. Κ. Ψάχου. Πλὴν ταύτης ὁμως καί τῆς Δημόδου ἐγίνωσκε καί τὴν Κινεζικὴν μουσικὴν μετὰ τῆς γραφῆς αὐτῆς, ὅπως καί ὅλα τὰ εἶδη τῶν Κινεζικῶν αὐλῶν, οὓς ἐχειρίζετο θαυμασίως. Ἐν νεαρῷ ἡλικίᾳ, συνετεία τῶν κόπων καί τῆς αὐστηρᾶς Ἑλληνικῆς διαίτης εἰς ἣν ὑπέβαλλεν ἑαυτὴν, ὑπέκυψε πρὸς τετραετίαν εἰς τὸ μοιραῖον ἐν Ἑλβετίᾳ, τῆς ἐπιστήμης οὐδὲν ἰσχυρόσης πρὸς διάσωσιν τῆς ἀγνῆς ταύτης Ἑλληνικῆς ψυχῆς.

εὐγενέστερον θαυμαστήν καί τὸν θετικώτερον προαπιστήν.

Σημείωσις: Ἡ κ. Εὐα Σικελιανού οὐδεμίαν ἀπολύτως σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν Ἰσιδώραν Δούγκαν, τὴν γνωστὴν ἐν Εὐρώπῃ χορευτρίαν τῶν ἀρχαίων Ἑλληνικῶν χορῶν.

μόνων μορφοῦται ἡ φωνὴ ἐν τῷ λάρυγγι καί δι' ὅς ὅλη αὐτῆς χρησιμεύει ὁ ἀναπνεόμενος ἀήρ. Ἡ φωνὴ ἐξερχομένη ἐκ τοῦ λάρυγγος, ποικίλας δὲ μεταβολὰς ἀλλοιῶσιν ὑφίσταμένη, παράγει τοὺς φθόγγους.

Ἐπίσης εἶναι γνωστὸν ὅτι αἱ φωναὶ διακρίνονται εἰς βραβεῖας, εἰς μέσας καί εἰς ὀφείας, ὅτι δὲ καί τῶν τριῶν ταύτων εἰδῶν ποιεῖται χρῆσιν ἡ μουσικὴ. Ἄλλ' ἡ φυσικώτερα καί διαρκεστέρα φωνὴ εἶναι ἡ καλουμένη μέση,

ἣτις ἀποφεύγουσα τὰς ἀκρότητας, εἶνε ἡ μόνη κατάλληλος πρὸς φυσικώτεραν καί ἀνετωτέραν ἐκδήλωσιν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων, μόνη αὐτὴ μὴ καταπονοῦσα οὐτε τὸν ἄδοντα, οὐτε τοὺς ἀκούοντας. Τῶν ἄλλων δύο φωνῶν, τῆς

ΔΗΜΩΔΗ ΛΙΣΜΑΤΑ

Λευκάδος

Ὁ Μᾶης

Κατ' ἀγγελίαν
† Πηνελόπης Ρ. Δούγκαν
τὸ γένος Σικελιανοῦ

Ρυθμὸς ἐπτάσημος

Ἦχος Δι

Β' Ελίτριτος — — — (= — — —)

Τὸ ρα κ ε ν' ο ε ο ε Μα κ γ κ η η
 κ κ γ κ ν ο ι ξ ι τω ρ κ ε ι ν
 τ ο ο κ κ α γ κ α λ ο ο κ κ ι α ι κ κ ι κ
 || — — — ||

Τὸ - ρα ν' ο
 Μά - νά - ης κ' ἦ ε - ν' ο - υ ο ι
 ξ ι τὸ - ρα εἶν τὸ
 κα ν' α - λ ο και - ν' α ι -

εἶ
 Τώρα εἶν' ὁ Μᾶης κ' ἦ ἀνοίξει τώρα εἶν' τὸ καλοκαίρι
 τώρα νὰ ὁ ξένος βούλεται 'ς τὸ σπίτι του νὰ πάη.
 Νύχτα σελόνη τ' ἄλογο, νύχτα τὸ καλλιγόναι.
 βάνει τὰ πέταλα χρυσῶ καὶ τὰ καρδιά ἀσημένια
 καὶ τὰ καλλιγοσφύρια του κ' ἐκαὶ μαλαματένια.
 Κ' ἐκίνησε τ' ἀφέντη ὁ γιὸς νὰ πάη ν' ἀρρεβωνιάση
 καὶ πήγε νὰ ἀρρεβωνιάσε 'ς τοῦ Μᾶη τὸ περιβόλι.
 Κ' ἐκεῖ ἴσκαος δὲν ἦτανε νὰ κάτσουν ἢ κυράδες
 κ' ὀπλώσαν τὰ βελέσια τους καὶ κάτσαν ἢ κυράδες.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.— Οἱ τόνοι La⁷ καὶ Si οὐδὲ κατ' ἐλάχιστην προσέγγισιν ἀποδί-
 δουσι τοὺς τόνους Es καὶ Zw τῆς χρωματικῆς κλίμακος τοῦ Β' ἤχου. Εἰς τὸ
 προσεχὲς φύλλον θὰ ὑποδείξωμεν πῶς δέον νὰ γράφονται οἱ χρωματικοὶ ἤχοι
 εἰς τὸ πεντάγραμμον

Τὸ κλῆμα τοῦ Ἀΐδονα

Ρυθμὸς τετράσημος ἐκ προκελευσματικῶν — — — — — καὶ Σπονδείων — — — — — μετ' ἐξαιρέ-
 σεων δύο ἐξασήμων ἐν τῇ Β' στροφῇ σχήματος Ἰωνικοῦ ἀπὸ
 μείζονος, ἔχοντος θέσιν τετράσημον ἐκ δύο δισήμων λελυμέ-
 νων καὶ ἄρσιν δίσσημον μακρὰν =

Ἦχος γ' πορ' 12 γ
 Στὸν κ' ἴ ο ν κ σ τ η η ν ε κ λ η σ ι κ κ κ κ λ η μ ε κ
 ν κ ι φ ν τ ε μ ε ν ο δ κ κ ν ε ι σ τ α φ ν ν ω χ
 κ ι κ κ μ κ ν κ μ κ ν δ κ κ ν ε ι σ τ α φ ν ν λ ι ι
 ρ κ ζ α κ ι

Στὸν Ἀΐ - δο - να σ τ ἠ ν ἐ κ - κ λ ἠ -
 σ ι κ κ λ ἠ - μ α ν α ι φ ν - τ ε - μ ε - ν ο ι
 μ ε - ν ο κα - ν ε ι σ τ α φ ῶ - [Ὁ χ] κ ι α - μ ἐ ν ε - μ ἐ ν] κα -
 ν ε ι σ τ α - φ ῶ - λ ι ρ α - ζ α - π ι .

Στὸν Ἀΐδονα(*) 'ς τὴν ἐκκλησιὰ κλῆμα ναι φυτεμένο.
 Κάνει σταφύλι ραζαί, κάνει κρασί μοσχάτο.
 Ὅσες μανάδες κ' ἂν τὸ πρῶτον καμμά παιδί δὲν κάνει.
 Νά θε' τὸ πῆγ νὰ ἦ μάνα μου νὰ μὴ μὲ κἀνὴ ἐμένα.
 Ποῦ μ' ἔκανε τ' ἐξέστησε; Ποῦ μ' ἔχει τί παντίζει;

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.— Ὁ τόνος Si δὲν ἀποδίδει τὸν τόνον Zw τῆς διατονικῆς κλί-
 μακος τοῦ πλαγίου τετάρτου, ὅστις δὲν εἶναι μείζων ἀλλ' ἐλάσσων φυσικός.
 (*) Ἀΐδοναζ=Ἅγιος Δονᾶτος, κατὰ συγκοπήν τῆς καταλήξεως: τος. Το-
 ποθεσία τῆς Λευκάδος, ἐν τῇ ἧχοις ὑπῆρχε ναϊδριον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου
 Δονᾶτου, πατρὸς τῆς Ἐκκλησίας.

ὀξείας καὶ τῆς βαρείας, σπανίως καὶ κατ' ἐξαι-
 ρσεων πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις. Αἱ ὀξείαι φω-
 ναὶ εἶναι λεπτότεραι καὶ εὐθραστοί. Δι' αὐτῶν
 καταπονείται ὁ λάρυγξ, ἡ δὲ καταπόνησις αὕτη
 μεταδίδεται εἰς τοὺς κροτάφους καὶ διὰ τῶν
 κροτάφων εἰς αὐτὸν τὸν ἐγκέφαλον. Αἱ βα-
 ρεῖαι ἐξ ἄλλου φωναί, ἔχουσαι κατὰ τὸ μυστη-
 ριῶδες, ἀκούονται ὡσεὶ ἐξερχόμεναι ἀπὸ σπη-
 λαίου τινὸς καὶ ἔχουσιν ἄκουσμα μονότονον.
 Ὅπως δὴ ποτε εἶλα τὰ εἶδη ταῦτα τῶν φωνῶν
 καθ' ὀρισμένας περιπτώσεις συνενοῦνται. Ἄλλ'
 ἢ συνένωσις καὶ χρῆσις αὐτῶν πρέπει νὰ γί-
 νηται μετὰ πολλῆς τῆς προσοχῆς. Εἶναι δυνα-
 τὸν νὰ ἔχῃ τῆς ἐκ φύσεως φωνῆν ἀσθενῆ. Διὰ
 τῆς τεχνικῆς ὁμοῦ ἀσκήσεως καὶ χρῆσεως ἢ
 ἀσθενῆς αὕτη φωνὴ δύναται καὶ ν' ἀδύνηθῃ
 καὶ ὕψος ν' ἀποκτήσῃ. Ἀκόμη καὶ αὐτὸς ὁ
 θώραξ καὶ αὐτοὶ οἱ πνεύμονες δύναται διὰ τῆς
 τεχνικῆς ἐξασκήσεως νὰ ἐνισχυθῶσι καὶ ἀνα-
 πτυχθῶσι, εἴταν ὁ λάρυγξ καὶ αἱ φωνητικαὶ
 χορδαὶ δὲν ἔχουσιν ὑποστή βλάβην τινά. Πᾶς
 ὅστις, τυχὼν καλῆς διδασκαλίας καὶ ἐξασκή-
 σεως, δύναται νὰ παράγῃ μέσην φωνῆν εὐκό-
 λως καὶ ἀνεπιλήπτως, διὰ τῆς εὐστροφίας καὶ

σης εύκαμψίας δύναται να φθάσῃ καὶ τὰς ὀξείας καὶ τὰς βαρείας φωνάς. Εἶναι ἡ μέση βαθμὶς τῆς κλίμακος ἡ μέση φωνή. Ὁ στερούμενος ταύτης μόνον δι' ἀποτόμων ἀλμάτων, ἀπαιτούντων μεγίστην δύναμιν καὶ ἐπιτηδειότητα, δύναται νὰ πηδᾷ ἀπὸ τῆς βαρείας εἰς τὴν ὀξείαν φωνὴν καὶ ἐνάντια ν, ὡπερ σπανιώτατον. Διὰ τὴν ἀσκήσῃ τις τὴν φωνὴν τοῦ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ ἐκ τῶν χαμηλῶν πρωτίστως τόνων. Καὶ διὰ τοῦτο ἡ φυσιολογία εἰς τὴν πείραν παραδίδει τὴν διάρθρωσιν τῆς φωνῆς, τοὺς ποικίλους αὐτῆς χρωματισμοὺς καὶ τὸν σχηματισμὸν τῶν ἤχων. Ἄλλ' ὁ μόνος κύριος τῆς τέχνης τοῦ ᾄδειν (ὄπωσ καὶ τοῦ λαλεῖν) εἶναι τὸ οὖν, τὸ ὁποῖον εἶναι καὶ ἔσται θὰ ἦναι ὁ πρῶτος τῆς τέχνης ταύτης διδάκκαλος.

Δὲν ἀναφέρω πῶς διακρίνονται οἱ βαρεῖς τόνοι ἀπὸ τῶν ὀξείων, οὕτε πῶς παράγονται οὗτοι. Πάντα ταῦτα διδάσκει ἡ φυσιολογία, ἐκ τῆς ὁποίας μακρόνομον διακί ἡ ὑπέμετρος χρῆσις τόνων ὑψηλῶν καταπονεῖ τὸν ἄδοντα καὶ διακί αἱ ἀνευ μέτρου κραυγαὶ καθιστοῦσι χαλκροὺς τοὺς φωνητικοὺς συνδέσμοις, οἷτινες χάγοντες τὴν φυσικὴν αὐτῶν ὑγρότητα, τὴν προσερχομένην ἐκ τῶν βλενογόνων τοῦ λάρυγγος ἀδένων, προκαλοῦσι διέψαν περισσοτέραν εἰς τοὺς κοίτους καὶ τοὺς ρήτορας. Θέλω νὰ τονίσω μόνον, ὅτι εἶναι μεγίστη ἁλλείψις τοῦ αὐτοφροντικονία ἢ ἀπουσία τοῦ μαθήματος τῆς φυσιολογίας τῆς φωνῆς ἐκ τῶν Ὁδίων. Διότι, ἵνα καταστή ὁ κοίτος ἱκανὸς μετὰ πλείονος ἀκριθείας νὰ παρατηρῇ τὰς φάσεις τῆς φωνῆς του, τὸ δὲ οὖν, αὐτοῦ ἀσφαλέστερον νὰ δόνηται νὰ κρίνῃ, ἀνάγκη νὰ γνωρίζῃ κατὰ βάθος καὶ κατὰ πλάτος τὸ ὄργανον, τοῦ ὁποίου ποιεῖται χρῆσις.

Εἰς τὴν καλὴν ἀπαγγελίαν ὅμως μεγάλως συντείνει καὶ ἡ γλώσσα. Τὰ σύμφωνα εἶναι ὁ σκελετὸς τῶν λέξεων, αἷτινες διὰ μόνον τούτων σιματοποιοῦνται. Εἶναι δυνατόν ν' ἀνασχηματίσῃ τις λέξιν τῆς ὁποίας ἔμειναν μόνον τὰ σύμφωνα, οὐχὶ ὅμως καὶ μόνον τὰ φωνήεντα. Ἡ ἔνωσις δὲ τῶν φωνηέντων ἀποτελεῖ τὴν προφορὰν. Δὲν δύναται τις νὰ προφέρῃ σύμφωνα ἂν μὴ ἔνωσῃ τοῦτο μετὰ φωνήεντος. Τὸ δὲ φωνήεν αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ἀποτελεῖ μόνον ἤχον τὸν ὁποῖον ἐκπέμπει τις, οὐχὶ δὲ λέξιν, τὴν ὁποῖαν προφέρει διὰ τοῦ συνδυασμοῦ συμφώνων καὶ φωνηέντων.

Παρακολουθήσωμεν ὅμως πῶς γίνεται παρ' ἡμῖν ἡ διδασκαλία τῆς φωνητικῆς μουσικῆς. Ἀκούει τις σειράς ἀνάρθρων ἤχων α, ε, ι, ο, ου, διερχομένους ταχυφονουρικῶς δι' ὅλων τῶν συγχορδίων καὶ δι' ὅλων τῶν τόνων τῆς κλίμακος, ἀνερχομένους καὶ κατερχομένους δι' αὐξήσεων καὶ μειώσεων, καὶ αὐξομειώσεων καὶ μειοαυξήσεων, ἀλλ' οὐδέποτε θὰ ἀκούσῃ σύμφωνα. Θὰ ἀκούσῃ τοῦτέστι ἀνάρθρους μόνον φωνάς, αἷτινες εἰσὶναι νὰ λέγονται Γυμνάσματα. Τὰ Γυμνάσματα ὅμως ταῦτα εἶναι προωρισμένα ἵνα διδάξωσιν εἰς τὴν μαθητὴν πῶς θὰ δυνήθῃ νὰ ᾄδῃ ᾄσματα, οὐχὶ διὰ μόνον φωνηέντων βεβαίως συντεθειμένα. Καὶ διὰ τοῦτο ἐν ᾧ κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν γυμνασμάτων τινος ἀκούει τις ὁποσοδήποτε ἀποδιδόμενος εὐκρινῶς τοὺς τόνους, κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν ᾄματος μετὰ λέξεων οὐδεμίαν λέξιν σχεδὸν δύναται ν' ἀντιληφθῇ. Ἡ καὶ ἂν κατορθώσῃ νὰ ἀκούσῃ λέξεις τινάς, θὰ ἔλθωσιν αὐταὶ εἰς τὰ ὠτά του τελείως παραμμορφωμένα. Σημειωτέον δὲ, ὅτι τοῦτο συμβαίνει προκειμένου περὶ ξένης γλώσσης καὶ μουσικῆς, ἐν αἷς διδάσκονται αἱ Ἑλληνίδες τὴν τέχνην τοῦ ᾄδειν. Ἄν θελήσῃ τις ν' ἀκούσῃ αὐτάς, ἐνᾷ ᾄδουσι κανὲν ᾄσμα ἑλληνικὸν τὴν τε λέξιν καὶ τὴν μουσικὴν, ἢ εὐρωπαϊκὸν διὰ ἑλληνικῶν λέξεων, ἔ! τότε δὴ τότε θὰ χάσῃ τὴν ὑπομονὴν αὐτοῦ καὶ θὰ ἐρω-

τῆ διαρκῶς τὸν πλησίον του εἰς ποῖαν γλώσσαν τραγουδεῖ ἡ ᾄδουσα ἢ ὁ ᾄδων.

Καὶ τὸ κακὸν δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἁλλείψιως καλῶν διδασκαλίων τοῦ ᾄματος, διότι εὐτυχῶς ἔχομεν τοιοῦτους ἀριστα μορφωμένους. Τὸ κακὸν ἔγκειται εἰς τὸν τρόπον τῆς διδασκαλίας καὶ εἰς τὴν ἁλλείψιν διδακτικοῦ συστήματος, στηριζομένου οὐ μόνον ἐπὶ τῶν γυμνασμάτων καὶ τῶν ταχυφονουρικῶν τοῦ δεῖνος ἢ τοῦ ἄλλου Εὐρωπαϊκοῦ μαέστρου, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ βάσεων ἐπιστημονικῶν, ἐπεκτεινομένων ἀπὸ τῆς φυσιολογίας τῆς φωνῆς μέχρι τῶν γενικῶν νόμων τῆς καλλιτεχνίας τῆς φωνῆς, τῆς ἀπαγγελίας, τῆς προφορᾶς, τῆς ἀναπνοῆς καὶ ὄλων ἐκείνων, ἅτινα καθιστοῦσι τὸ μάθημα τῆς φωνητικῆς μουσικῆς ἐπιστημονικόν, οὐχὶ δ' ἐμπειρικόν.

Ἄλλὰ τίς ἐκ τῶν μετὰ σοφότητος ἀξιούτων νὰ ἔχωσι γνώμην ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ἠθέλησέ ποτε νὰ ἀκούσῃ τῆς γνώμης ἐκείνων, οἷτινες καὶ πολλὰ ἐδιδάχθησαν καὶ πλείονα ἐμελέτησαν καὶ πλείονα ἐβιβάνται νὰ διδάξωσιν αὐτοὺς; Ὅλη αὐτῶν ἡ προσπάθεια συνίσταται εἰς τὸ πῶς νὰ παρουσιάσωσι φωνὰς ἠσκημίας εἰς τὸ νὰ ἐκτελεσθῇ δίκην φωνογράφου, ἢ ἢ ἔξῃ κατωρθωσῇ νὰ μεταδώσῃ εἰς αὐτάς, ἀνευ κανόνων, ἀνευ ἐπιγνώσεως, πλὴν διὰ μόνης τῆς στοματικῆς παραδόσεως, εἰς τὴν τὴν κυριώτερον πάλιν ῥόλον παίξει οὐχὶ ἡ ζῶσα φωνὴ τοῦ διδάσκοντος, ἀλλ' ἡ νεκρὰ τοιαύτη τοῦ κλειδοκυμβάλου. Σπανίως, ἂν μήποτε, θὰ ἀκούσῃ τις τὴν φωνὴν τοῦ διδάσκοντος. Ἡ μόρφωσις τῆς φωνῆς ἐπαφίεται κυρίως εἰς μόνον τὰ πλῆκτρα τοῦ κλειδοκυμβάλου, τῶν ὁποίων ὀρισμένον ἀριθμὸν, ἀναλόγως τοῦ εἴδους τῆς φωνῆς εἰς ὃ κατατάσσεται, εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ μαθητὴς ν' ἀνέρχεται καὶ νὰ κατέρχεται διὰ τῶν λεγομένων γυμνασμάτων Διακί τοῦτο; Τὴν ἐξήγησιν ἂς δώσωσιν οἱ νομίζοντες, ὅτι φωνητικὴ μουσικὴ εἶναι τὸ ν' ἀνοίγῃ τις τὸ στόμα μέχρις ἐξαρθρώσεως καὶ νὰ ἐκπέμπῃ φωνὰς ἀνάρθρους. Ἄν μάλιστα λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν καὶ ἔτερον κακὸν, θὰ ἔχη πλήρη τὴν εἰκόνα τῆς βαβυλωνίας ταύτης, ἣτις ἐν Ἀθήναις καὶ μάλιστα κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς καλεῖται διδασκαλία τῆς μονωδίας!

Ἐκαστον εἶδος τῆς φωνῆς ἵνα μορφωθῇ ἔχει ἀνάγκη νὰ διδαχθῇ παρὰ διδασκάλου ἀνήκοντος εἰς ταύτην ἢ εἰς τὴν ἄλλην θέσιν τῆς φωνῆς. Ὁ βαρύτενος δηλονότι πρέπει νὰ διδάσκηται παρὰ βαρυτόνου, ὁ ὀξυφωνος παρ' ὀξυφώνου καὶ καθεξῆς. Ταῦτα πάντα ὅμως παρ' ἡμῖν οὐδεμίαν ἔχουσι σημασίαν. Ὁ βαρύτενος διδάσκειται παρ' ὀξυτόνου καὶ ὁ ὀξυφωνος παρὰ βαρυτόνου. Ἄλλὰ καὶ πάλιν, ἂν μόνον τοῦτο συνέβη, τὸ κακὸν θὰ ἐμειοῦτο κάπως. Συμβαίνει ὅμως κατὰ χειρότερον. Γυναῖκες διδάσκουσιν εἰς ἀνδρας καὶ ἀνδρες εἰς γυναῖκας! Ἄλλ' ἡ φωνὴ τοῦ διδασκόμενου κατὰ φυσικὸν κανόνα μιμεῖται τὴν φωνὴν τοῦ διδάσκοντος. Καὶ ἔχομεν οὕτω ὀξυφώνους, καθιστομένους διὰ τῆς γυναικείας διδασκαλίας θηλυφώνους, βαρυτόνους δὲ, προσπαθοῦντας νὰ λεπτύνωσι τὴν φωνὴν αὐτῶν καὶ νὰ προσαρμώζωσι ταύτην πρὸς τὴν φωνὴν τῆς διδασκαλίστης τῶν. Δι' ὅλων τούτων οὐδένα θέλω νὰ θίξω Ἰποδεικνύω ἁπλῶς, ὅτι ἁλλείπει παρ' ἡμῖν οὐστὴμα διδασκαλίας τέλειον καὶ πλήρες, διὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ ὁποῖου εἶχε καθήκον νὰ φροντίσῃ πρωτίστως ἢ κατὰ τὴν ὁδὸν Πειραιῶς ἑκατομμυριοχὸς Σχολὴ τοῦ Κλειδοκυμβάλου, μὴ δαπανῶσι ἐφ' ἃ μὴ δεῖ πλοῦτον ἔθνικόν. Καὶ προβάλλω ἤδη τὸ ἐρώτημα. Ἄν διὰ τὸ εὐρωπαϊκὸν ᾄσμα, ἢ διδασκαλία τοῦ ὁποῖου ὑποτίθεται ὅτι γίνεται καθ' ὀρισμένον οὐστὴμα, δὲν κατέρωθωσαν νὰ ἀποκτήσωσιν ὅ,τι

ἐπιβάλλει ἡ τέχνη καὶ ἐπιζητεῖ καὶ ἀξιοὶ ἡ ἀκούη, ὡς ἔχουσι τὴν τόλμην νὰ ἔχωσι γνώμην προκειμένου περὶ μουσικῆς τελείως εἰς αὐτοὺς ἀγνώστου, μουσικῆς ἐχούσης ἴδιον ὄστημα ἀπαγγελίας, ἴδιον ἦθος, ἴδιον ὄψος, ἴδιους νόμους, ἴδιους κανόνας; Ἄν μίαν λέξιν κἂν δὲν δύναται τις ν' ἀκούσῃ ἐκ τῶν ἀπαγγελλομένων διὰ τοῦ ᾄματος τῶν, πῶς τολμήσῃ νὰ ἔχωσι γνώμην περὶ μουσικῆς, τῆς ὁποίας κύριος σκοπὸς καὶ κυρία θάσις εἶναι ἡ διὰ τῆς μουσικῆς ἀπόδοσις τῶν ἐννοιῶν τοῦ κειμένου μέχρις αὐτῶν τῶν λέξεων καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν γραμμάτων; Ἐμελέτησαν τὴν ἱστορίαν τοῦ ᾄματος ἀπὸ τῶν ἀρχαίων χρόνων μέχρι τῶν καθ' ἡμᾶς, τὴν διασώθεισαν διὰ τῶν Βυζαντινῶν; Ἐμελέτησαν, ἢ ἠθέλησαν νὰ μάθωσι ἵνα σκοπὸν προστίθεται ἡ μουσικὴ τῆς Ὁρθόδοξου Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἣτις, ἐξαιρουμένων τῶν δι' ὀρισμένους τεχνικοὺς λόγους καὶ δι' ὀρισμένους περιστάσεις ἀρχῶν μελωδημάτων, οὐδὲν ἄλλο εἶναι, εἰμὴ μίαν ἠχηροσπῆ καὶ καταπλήρουσα εἰς εὐκρινεῖαν ἐρμελῆς ἀνάγνωσις, ἀποδίδουσα τὴν ἐννοιαν καὶ τῶν λέξεων καὶ τῶν φράσεων, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς ἀκόμη τοὺς τόνους; Ἴσως ἐξ ὅλων τούτων. Μόνος δ' αὐτοῦς ὁρὸς συγκρίσεως εἶναι τὸ ᾄσμα τῶ Εὐρωπαϊκόν. Ἡ καλλιτεχνικὴ ἀπαγγελία τοῦτο ἀπαιτεῖ (!) θὰ σᾶς ἀπαντήσωσιν.

Ἄλλ' ἵνα συμπληρώσω τὴν περὶ ἀπαγγελίας μελέτην μου ὀφείλω ἐν ἀκόμῃ ἐπιχειρήματα κατηγόρων τῆς Βυζαντινῆς μουσικῆς νὰ καταρτίσω. Ἡ εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ λέγουσα ἔχει θέσει ὄρια φωνητικὰ, ἐντὸς τῶν ὁποίων καὶ μόνον δύναται νὰ περιστρέφεται ἡ φωνὴ ταύτης ἢ ἐκείνης τῆς κατηγορίας. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν εἰς ψάλλτης, ὅσον καλλίφωνος καὶ ἂν ἦναι νὰ ψάλλῃ εἰς ὅλας τὰς φωνὰς καὶ νὰ ὑποκαθιστᾷ οὕτω καὶ τὸν ὑψίφωνον καὶ τὸν βαρύτενον; Οἱ ταῦτα λέγοντες ἀγνοοῦσι τελείως ἐπὶ τίνων κανόνων ἐμελοποιήθη ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ ὁποῖον εἶδος ἐκτελέσεως ἀκολουθεῖ. Ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ ἔχει, ὡς γνωστόν, ὀκτώ ἤχους, διὰ τῶν ὁποίων ἀποδίδονται πάσης μουσικῆς αἱ μελωδίαί. Οἱ ἤχοι οὗτοι διακροῦνται εἰς ὀξυτέρους καὶ βαρυτέρους (κυρίους καὶ πλαγίους). Ἄλλ' οἱ τε ὀξυτεροὶ καὶ οἱ βαρύτεροι περιστρέφονται ἐντὸς ὀρισμένων ὄρων, τὰ ὁποῖα κυρίως δὲν ὑπερβαίνουσι τὴν μίαν διαπασῶν (ὀκτάβαν).

Τὰ μέλη τοῦτέστιν ἐκάστου ἤχου ἔχουσι κυρίαν θάσιν τὴν μέσην φωνὴν. Ἡ δὲ μέση φωνὴ, ὡς εἶπον, εἶναι ἡ φυσικωτέρα, ἡ στερεωτέρα, ἡ ἀκαμπτωτέρα καὶ ἡ διαρκεστέρα. Διότι, ἀποφεύγουσα τὰς ἀκρότητας τῆς ὀξείας καὶ τῆς βαρείας φωνῆς, ἐκφράζει ἐν ἀέσει καὶ φυσικότητι τὰ ἀνθρώπινα αἰσθήματα. Τῶν ἄλλων θέσεων τῆς φωνῆς ἢ Βυζαντινὴ μουσικὴ, ὅπως καὶ ἡ δημοδῆς, σπανίως ποιοῦνται χρῆσιν καὶ ταύτην, ὁσάκις τὸ νοούμενον μίαν λέξεως ἢ φράσεως, δυνάμει τοῦ νόμου τῆς μιμήσεως, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν θάσιν τῆς μελοποιίας ἐν τῇ ἐκκλ. ἡμῶν μουσικῇ, πρέπει νὰ ἐξωτερικευθῇ καὶ νὰ παρασταθῇ διὰ μουσικῆς γραμμῆς ὀξείας ἢ βαρείας. Διότι εἶναι ἐπιτετραμμένον εἰς τὴν ἡμετέραν μουσικὴν νὰ ὑπερηθῶνται τὰ ἐντὸς μίαν κυρίως διαπασῶν περιστρεφόμενα ὄρια τῶν ὀκτῶ ἤχων τῆς, ὁσάκις παρεμπόπτει μίαν λέξιν σημαίνουσα ὄψος ὅπως λ. χ. οὐρανὸς, ὄρος, ὑψηλὸς, κλπ. ἢ ἄλλη σημαίνουσα βάθος, ὅπως λ. χ. γῆ, ἄδης, ὑποχθόνια, σκοτός, βυθὸς, ταπεινῶσις, κλπ. Ἄλλὰ καὶ αἱ παρεκβάσεις αὐταὶ οὐδέποτε ἐξέρχονται τῶν ὀρίων τῆς μέσης διαπασῶν πλέον τοῦ ἑνὸς, δύο ἢ τριῶν τῶ πολὺ φωνῶν (τόνων), λαμβανομένων εἴτε ἐκ τῆς ὀξείας, εἴτε ἐκ τῆς βαρείας θέσεως τῆς φωνῆς. Λαμβανομένου λοιπὸν ὑπ' ὄψιν, ὅτι ὁ ἔχων τὴν πρέπουσαν μέσην

φωνήν ησκημένην ὡς δεῖ καὶ δυνάμενος εὐκόλως καὶ ἐντέχνως ν' ἀποδίδῃ ταύτην, ἀνευ δυσκολίας καὶ στενοχωρίας δύναται νὰ φθάσῃ καὶ τὰς ὀξείας καὶ τὰς βαρεῖας φωνάς, ἔχομεν λευκόμενον τὸ μυστήριον τοῦ πῶς ὀξείων ψάλτης, ὁ ἔχων, ἐπαναλαμβάνων, τὴν πρέπουσαν μέσῃ φωνῇ, ἀποδίδει τὰς σπανίως καὶ παροδικῶς παρεμβάλλομενας μελωδικὰς φράσεις, τὰς ἐξερχομένας πέραν τῶν ὀρίων τῆς μέσης φωνῆς, οὐδέποτε δὲ ὑπερβαίνουσας τὴν δις διαπασῶν, τὴν σχηματιζομένην ἐκ δύο τριῶν τόνων τῆς ὀξείας καὶ δύο τριῶν τῆς βαρεῖας φωνῆς. Σημειωτέον δὲ, ὅτι οὐδὲν ἄσμα τῆς ἐκκλ. μουσικῆς συνετέθη παρὰ τὸν γενικὸν τοῦτον κανόνα, ἐκτὸς ὀλιγίστων ἐξαιρέσεων, αἵτινες πάλιν ἐποικήθησαν πρὸς ἀσκήσιν καὶ τριβὴν.

Ἰσως θὰ φανῇ παράδοξον εἰς τοὺς μὴ δυναμένους νὰ ἐξηγήσωσι τὸ μυστήριον τοῦτο, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ γίνονται αὐτὰ τὰ πράγματα ἀνευ τῆς γνώσεως καὶ ἀδεῖας αὐτῶν. Τὴν ἀπορίαν τῶν ὁμῶς ταύτην λύει μία ἐρευνα τῶν φυσιολογικῶν τῆς φωνῆς νόμων ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερον. Ἄν μάλιστα ἠδύνατο νὰ ἐννοήσωσιν ἓνα τῶν τῆς ἀρχαιοτάτης ἀρμονικῶν συγγραφέων, τὸν Κοῦντλιακὸν Ἀριστείδην, θὰ ἔβλεπον αὐτὸν λέγοντα «Ὡς γὰρ ἡ σελήνη μέχρι πεντεκαίδεκα φώτων ἐπιδοκῶνται πάλιν ἀρχεται τοῦ φθίνειν, οὕτως καὶ ἡ φωνὴ μέχρι πεντεκαίδεκα φθόγγων ἐπιτείνουσα πάλιν ὑπέστρεψεν εἰς βαρύτητα». (Ἀρ. Κοῦντ. Βιβλ. Γ' ΧΠΙ.25).

Πάντα ταῦτα γινώσκοντες οἱ τῆς Βυζαντινῆς ἀρχαιότητος μουσικοδιδάσκαλοι κατήρτιζον ἀμμητύως πολυμερεῖς χορούς, διότι εἶχον σαφῆ ἰδέαν καὶ τῶν τρόπων καὶ τῶν κανόνων, καθ' οὓς ἔπρεπε νὰ καταρτίζονται οὗτοι. Τοῦτο πληροφοροῦμεθα οὐ μόνον ἐκ σελίδων ἱστορικῶν, ἀλλὰ καὶ ἐκ χειρογράφων ἐν οἷς εὐρηγνται καὶ ὀρισμοὶ καὶ κανόνες καὶ ὁδηγίαι ἀκόμη, ἀφορῶσαι εἰς τὸ πῶς ἔπρεπε νὰ ψάλλωσιν ἐν **μονωδία** εἴτε ἐν **χορωδία**. Ἐκ τῶν ὀρισμῶν δὲ τούτων καὶ τῶν ὁδηγιῶν πείθεται ὁ ἐρευνητῆς, ὅτι οὐ μόνον πολυμερεῖς χοροὺς εἶχον, ἀλλὰ καὶ κατανεμημένα τὰ πρόσωπα εἰς **Πρωτοψάλτας**, **δομεστικούς**, **χοράρχας**, **ἀρχοφδοὺς**, **βοηθοὺς**, **πριμικηλοὺς**, **ἰσοκράτας**, **βαστακιάς**, καὶ ὅτι ποῦ μὲν ἐψαλλον **ὄλοι** **δομοῦ**, ἐν **χορωδία** δηλονότι. ποῦ δὲ μένος ὁ **Πρωτοψάλτης** ἢ ὁ **δομεστικός**, ἢτοι ἐν **μονωδία**, τῶν λοιπῶν βοηθούτων, ἢ ὑπηγούτων καὶ ἰσοκρατούντων κατὰ κανόνας ὀρισμένους.

Εἰς σοφὸς μοναχὸς τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνος, ὁ ἱερομόναχος Γαβριήλ, καθορίζει σαφέστατα, ὀρίζων τί ἐστὶ **κλιφωδία** (μονωδία) καὶ τί **ἀπὸ χοροῦ** (χορωδία). Εἰς ἐν ἐκ τῶν θαυμασιῶν κεφαλαίων τοῦ συγγραμμάτος τοῦ ὁμιλῶν περὶ τοῦ μέλλοντος νὰ καλοφωνήσῃ (=νὰ ψάλλῃ μόνος του) λέγει, ὅτι οὗτος πρὶν ἀρχίσῃ νὰ ψάλλῃ, ὀφείλει νὰ ὑπολογίσῃ μέχρι πόσων φωνῶν φθάνει τὸ μέρος, τὸ ὁποῖον θὰ καλοφωνήσῃ καὶ ἀναλόγως νὰ κανονίσῃ τὴν βᾶσιν, ἢν δέον νὰ λάβῃ. Καὶ ἔχομεν ἀμέσως τὸ σημερινὸν etanttu καὶ τὸ ἠχομέτρον. Διότι εἶναι καλλίτερον, λέγει νὰ ἔχη τις ἐλευθέραν τὴν φωνὴν του, παρὰ νὰ τὴν ἐξαναγκάσῃ νὰ ἐξέρχεται πέραν τῶν φυσικῶν ὀρίων τῆς. Ὄρίζει δὲ ἵνα ὁ «ποιῶν καλοφωνίαν» (=ὁ μονωδὸς) ἔχη παρ' ἑαυτῷ ἓνα βοηθὸν ἢ τὸ πολὺ δύο, καθόσον ἂν ἔχη πλείονας, τὸ τοιοῦτον τότε δὲν λέγεται «καλοφωνία» (=μονωδία) ἀλλὰ «ἀπὸ χοροῦ» (=χορωδία). Τοῦτο ὁμῶς λέγει πρέπει νὰ γίνηται ἐὰν οἱ θέλοντες νὰ «καλοφωνήσωσι» (=μονωδίσωσι) ἔχωσι φωνὴν καλὴν καὶ κατάλληλον δια μονωδίαν. Διότι ἂν δὲν ἦναι κατάλληλος, τότε εἶναι προτιμώτερον νὰ ψάλλῃ μετὰ πολλῶν ἐν **χορωδία**.

Ἐν συνεχείᾳ τῶν περὶ «καλοφωνίας» (=μονωδίας) καὶ «ἀπὸ χοροῦ» (=χορωδίας) ὑπ' αὐτοῦ διδασκομένων ὁ σοφὸς οὗτος Γαβριήλ δίδει πληροφορίας περὶ φωνῆς, προκαλοῦσας τὸν θαυμασμὸν διὰ τὴν λεπτολόγον ἀκρίβειαν καὶ τὴν βαθύτητά των. Διότι ὁμιλῶν περὶ βοηθῶν, συμβουλεύει τὸν μονωδὸν «νὰ μὴ κάμνῃ χρῆσιν βοήθου ἔχοντος κακὴν φωνήν». Εἶναι -λέγει- προτιμώτερον νὰ ψάλλῃ τις μόνος του ἢ μετὰ βοήθου κακοφώνου, καθόσον καὶ τὸ ἴσον τοῦ θὰ χάσῃ καὶ αὐτὸ τὸ μέλος του. Ἄλλ' ὁμιλῶν καὶ περὶ τῶν φωνῶν ἐκείνων, αἵτινες ἐκφεύγουσιν εἴτε πρὸς τὸ ὀξύ, εἴτε πρὸς τὸ βαρὺ, λέγει τὰ ἔξης σοφὰ ὁ σοφώτατος οὗτος Γαβριήλ, τὰ ὁποῖα ἀξίζει τὸν κόπον αὐτολεξεῖ νὰ παραθέσῃ.

«Ἡ δὲ τῶν **παρήχων** φωνὴ καὶ **κακοφώνων** εὐρίσκεται ἢ **τραχυτέρα** τοῦ **δέοντος** καὶ **πετρώδης**, ἢ **ἀσθενῆς** καὶ **κεχαλασμένη**. Καὶ ἡ μὲν τοῦ **ένδου**, ἢ **πετρώδης**, ἀνέρχεται ἐπὶ τὸ **ὑψηλότερον** καὶ **μὴ βουλομένου**, ἢ δὲ τοῦ **έτερου** καὶ **χαμηλότερον** ἄκοντος. . . Τοῦ γὰρ ἀνέρχεσθαι ἢ κατέρχεσθαι ἡμᾶς **λεληθότως** δύο αἰτίαι εἰσὶ, μία μὲν ἡ **παρηλία**, ἑτέρα δὲ ἡ τοῦ **μέλους φύσις**, **τούτων δὲ πάλιν αἴτιον τὰ ἡμίση τῶν φωνῶν καὶ τὰ τρίτα**. Εἰ γὰρ αἰεὶ τὰς αὐτὰς ἐλέγομεν φωνὰς ἀνεραίας καὶ μὴ διεφθαρμένας οὐκ ἂν ποτὲ ἐπὶ τὸ **ὑψηλότερον**, οὔτε ἐπὶ τὸ **χαμηλότερον** προηρχόμεθα. Ἐπει δὲ **λεληθότως** καὶ ἡμῖς καὶ **τρίτον** λέγομεν φωνῆς, ταῦτα δὲ **ἀθροίζόμενα** ποιοῦσιν ἀνεραίας φωνάς, διὰ ταῦτα ἀνερχόμεθα μὴ γινώσκοντες καὶ κατέρχομεθα δὲ πάλιν, ὁπότεν δι' **ἀσθενεῖαν** φωνῆς οὐ λέγομεν τὰς φωνὰς σφάσ.»

Ἴνα μὴ μακρύνω τὴν παρούσαν μελέτην μου δὲν παραθέτω καὶ ἄλλα τοῦ σοφοῦ Γαβριήλ χωρία, ὅστις, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, εἶναι καὶ ὁ μόνος ἐκ τῶν Βυζαντινῶν θεωρητικῶν, ὁ ὁμιλῶν συγκεκριμένως περὶ μικροτέρων τοῦ ἡμιτονίου διαστημάτων. Ἀλλὰ καὶ τὰ ὀλίγα ταῦτα εἶναι ἀρκετὰ δι' ἐκείνους, οἵτινες νομίζουσιν ὅτι ἡ Βυζαντινὴ μουσικὴ εἶναι γαῖα ἀδέσποτος, ἢ δὲ παράδοσις αὐτῆς ὅτι μετεδόθη τάχα μέχρις ἡμῶν ἀνευ νόμων, ἀνευ κανόνων καὶ ἀνευ τεχνικῶν ὁδηγιῶν καὶ παρατηρήσεων. Καὶ τὸ μὲν πλανᾶσθαι εἶναι ἀνθρώπινον. Ἀλλὰ τὸ ἐμμένειν ἐν τῇ πλάνῃ καὶ τῇ διαστροφῇ τῆς ἀληθείας καὶ τῶν πραγμάτων ἀσύγγνωστον.

ὑποθέτω ὅτι δι' ὅσων ἐν τῇ παρουσίᾳ μελέτη μου γράφω, τὸ ζήτημα τῆς μουσικῆς ἀπαγγελίας ἐν γενεῖ, ἀλλὰ καὶ τῆς διὰ τὴν ἡμετέραν μουσικὴν ἀρμοζούσης τίθεται καὶ τεχνικῶν καὶ φυσιολογικῶς εἰς τὴν θέσιν του. Καὶ διὰ τοῦτο ἔχω δι' ἐλπίδος, ὅτι οἱ περὶ τοιαύτης ἢ ἀλλοίας ἀπαγγελίας ἐκάστοις ὁμιλοῦντες, θὰ ἦναι εἰς τὸ ἔξης προσεκτικώτεροι, κρίνοντες τὰ πράγματα οὐχὶ ἐπιπολαίως καὶ μόνον διὰ νὰ γίνηται λόγος περὶ τῶν ὀνομάτων, ἀλλὰ μετὰ σοβαρότητος καὶ ἐπιστήμης, ἐμπρεπούσης εἰς καλῆς πίστεως συζητητάς.

Κ. Α. ΨΑΧΟΣ

ΟΠΟΙΑΝ ΕΝΝΟΕΙ ΤΗΝ ΙΕΡΑΝ ΜΟΥΣΙΚΗΝ Η ΠΑΠΙΚΗ ΕΚΚΗΣΙΑ

Εἰς ἐποχὴν, καθ' ἣν οἱ τεταγμένοι φρουροὶ τῶν ἱερῶν τῆς Ἐκκλησίας ἡμῶν παραδόσεων, ἀνθρωπίνῃ πάντως ἀδυναμίᾳ, ἀμφιταλαντεύμενοι ἐν ἀρχῇ καὶ ἀμφιρέποντες προσκλίνουσι τέλος εἰς προσωπικὰς εἰσηγήσεις καὶ ὀπισθοβουλίας, δὲν θεωρῶ ἀσκοπὸν νὰ κάμω μικρὰν ἀνασκόπησιν τοῦ ζητήματος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς ἐν τῇ Παπικῇ Ἐκκλησίᾳ. Καὶ ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ἀνατρέχω εἰς μίαν σπουδαιότατην ἐγκύκλιον,

ἣν ὁ ἀείμνηστος Πάπας Πίος ὁ Ι' ἀπέλυσε τότε πρὸς τὸ ποίμνιον αὐτοῦ καὶ ἐν ἣ μεθ' ὅσης σοφίας μετὰ τσαύτης καὶ ἐπιστήμης διέτύπωσε τὰς περὶ τῆς ἀρμοζούσης εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἱερᾶς μουσικῆς γνώμας καὶ ἰδέας τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας. Διὰ τῆς ἐγκυκλίου ἐκείνης Πίος ὁ Ι' κύριον αὐτοῦ σκοπὸν ἔσχε τὴν «ἀναμόρφωσιν τῆς μουσικῆς τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς Γρηγοριανῆς μουσικῆς» ἐν ἕλῳ τῇ πρωτοτύπῳ αὐτῆς ρυθμῷ καὶ χαρακτήρι. Τοῦτο δὲ, διότι, ὡς ἔγραψεν, «ἡ ἐπ' Ἐκκλησίας μουσικὴ ἀνάγκη νὰ ἔχη αὐτὸν τὸν ἱερὸν τῆς θείας λειτουργίας χαρακτήρα, νὰ ἦναι δηλ. ἱερά, κατασκευαστικὴ, νὰ μὴ προσενη εἰς τοὺς ἐκκλησιαζομένους ἀνοσίους καὶ ἀνιέρους καὶ βεβήλους ἐντυπώσεις, ἀλλὰ νὰ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς ψυχῆς κατὰ τρόπον πλησιάζοντα αὐτὴν πρὸς τὸν Ἰψιστον».

Συνίστα δὲ αὐστηρῶς καὶ ἀνευ ἐπιφυλάξεως τινος τὴν τε «Γρηγοριανὴν μουσικὴν καὶ τὴν Παλαιστιανὴν πολυφωνίαν, διότι ἡ Ἐκκλησία δὲν δύναται νὰ παραδεχθῇ διὰ τὸν χορὸν μουσικὴν ἀνίερων, οὐδὲ δύναται ν' ἀνεχθῇ ἐπὶ πλέον τὴν **θεατρικὴν μουσικὴν**», ἢ τις εἰσῆχθῃ εἰς αὐτὴν τὸν ΙΘ' αἰῶνα «διότι, ὅταν ὁ ἐκκλησιαζόμενος ἀκούῃ μουσικὴν θεατρικὴν διακόπτεται ἢ διέγερσις τῆς ψυχῆς αὐτοῦ εἰς εὐχαριστίαν τοῦ Πλάστου, ἢ δὲ φαντασία αὐτοῦ διευθύνεται κατ' ἀνάγκην πρὸς τὰς ἐκ τοῦ θεάτρου τέρψεις, τὸ ὁποῖον εἶναι πρᾶγμα βέβηλον».

Ἐκ τῆς Παπικῆς ταύτης ἐγκυκλίου εἶχον τότε ταραχθῆ τὰ νεῦρα πολλῶν συνθετῶν, δύο δὲ τῶν γνωστοτέρων ἐν Παρισίοις μουσουργῶν ὁ Κάμιλλος Σαίν-Σάν καὶ ὁ Θεόδωρος Λουμποῦ ἐπεχείρησαν νὰ ἐπικρίνωσι τὴν ἐγκύκλιον ταύτην. Ἰσχυρίσθησαν δηλονότι, ὅτι ὁ ἔχων τάλαντον μουσικὸν συγχρόνως δὲ καὶ θρησκευτικὸν αἰσθημα δύναται νὰ γράψῃ μουσικὴν διὰ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι ἡ κλείς τῆς Γρηγοριανῆς μουσικῆς ἀπολεσθεῖσα, κατέστησε ταύτην τὴν τέχνην γλώσσῃ νεκρᾶν, περιβαλλομένην ὑπὸ μυστηριώδους καὶ ἀνεξιχνίαστου χαρακτήρος. Κατὰ τῶν ἰσχυρισμῶν τῶν δύο τούτων ἀντεπεξῆλθον πλείστοι ἄλλοι, οἵτινες διερμηνεύοντες τὸ διέπον τὴν Παπικὴν ἐγκύκλιον πνεῦμα, κατὰ τὸ ὁποῖον «ἡ μονωδία δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀπηγορευμένη, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνηται χρῆσις αὐτῆς ἐπ' Ἐκκλησίας, εἰμὴ ὡς μέρος πρὸς στιγμὴν ἀποσπασμένον ἀπὸ τοῦ χορικοῦ συνόλου εἰς τὸ ὁποῖον πάραυτα δέον νὰ ἐπανέλθῃ» ἀπέδειξαν ὅτι δὲν ἀρκεῖ μόνη ἢ ἐν τινι μουσικῇ συνθέσει ἐνυπαρξῆς ἱεροῦ χαρακτήρος, ἀλλ' ὅτι ἀπαιτεῖται ἡ τεχνικὴ αὐτῆς ἐκτέλεσις καὶ ὁ τρόπος τῶν ἐκτελούντων αὐτὴν νὰ ἀποκλείωσι τὴν παραγωγὴν τῶν ἐκ τῆς θεατρικῆς μουσικῆς ἐντυπώσεων καὶ αἰσθησεων. Διότι τοιαῦται ἐντυπώσεις καὶ αἰσθήσεις εἶναι ἀδύνατον νὰ μὴ παραχθῶσιν ἐκ τῶν μονωδιῶν, τὰς ὁποίας, καίτοι μὴ συμβιβάζομενας πρὸς τὸν χορικὸν χαρακτήρα, ὅστις τυγχάνει εἰς τῶν πρωτίστων τῆς ἐκκλ. μουσικῆς ὄρων, ἐπιμένουσι νὰ παρεισάγωσιν οἱ νεώτεροι μουσουργοὶ εἰς τὰς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν προοριζόμενας μουσικὰς συνθέσεις των».

Μεθ' ὅλας τότε τὰς ἀντιρρήσεις ἡ Παπικὴ ἐπιθυμία ἐξεπληρώθη, διότι πολλῶν μερῶν ψάλλται καὶ διευθύνται χορῶν μετέβαινον εἰς Solesmes, ἵνα σπουδάζωσι τὴν Γρηγοριανὴν μουσικὴν, ἐπανερχόμενοι δὲ εἰς τὰ ἴδια ἐψαλλον πλέον κατὰ τοῦτο τὸ μουσικὸν ἰδίωμα. Κατὰ τὴν πανηγυρικὴν μάλιστα λειτουργίαν, τὴν ὁποίαν Πίος ὁ Ι' ἐτέλεσε τὸ 1908 ἐν τῇ καθ' τοῦ ἁγίου Πέτρου ἐπὶ τῇ μνήμῃ Γρηγορίου τοῦ Α', χορὸς ἐκ χιλίων διακοσίων δέκα (ἀριθ. 1210) προσώπων ἐψάλε τὰ ἱερά ἄσματα κατὰ τὴν Γρηγοριανὴν μουσικὴν, ἣς αἱ μὲν τεχνικαὶ δόσεις στηρίζονται ἐπὶ τοῦ ὀκτώηχου

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

— Μεταξύ των Ίεροψαλιτών Ἀθηῶν ἀνεπτύχθη μία εὐγενὴς ἀμιλλα.

— Ὅσκις πανηγυρίζει ναός τις συγκεντροῦνται τῶν ἄλλων ναῶν οἱ ἱεροψάλται καὶ ἀποτελοῦντες χοροὺς ψάλλουσιν ὁμοφώνως καὶ ἀπὸ κειμένου τῆς ἡμέρας ᾠσματα.

— Τὸ πρῶγμα τοῦτο εἶναι πολὺ εὐχάριστον, διότι ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον σταθμὸν τῆς λύσεως τοῦ ψαλτικοῦ ζητήματος, διὰ τοῦ καταρτισμοῦ πολυμελῶν χορῶν.

— Οἱ ἐπίτροποι τῶν ναῶν ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγένετο ἐγκατάστασις ἠλεκτρικοῦ φωτός περιφρονοῦντες τὴν διαταγὴν τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου, προσπαθοῦσι διὰ παντός μέσου νὰ διατηρήσωσι τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ φωτισμοῦ.

— Ἠκούσαμεν μάλιστα, ὅτι οἱ ἐπίτροποι τοῦ ναοῦ τῆς Μητροπόλεως, αὐτοῦ τοῦτου τοῦ Μητροπολίτου λειτουργοῦντος, ἤναψον κρυφίως καὶ πρὸς πείσμα Του τοὺς πολυελαίους.

— Καὶ ἡ κομωδία αὕτη θὰ ἐξακολουθῇ νὰ παίζεται, ἐφόσον ὁ Πανιερωτάτος Μητροπολίτης δὲν διατάσσει τὴν καταστροφὴν τῶν ἠλεκτρικῶν ἐγκαταστάσεων.

τῆς ἡμετέρας μουσικῆς συστήματος, τὸ δὲ μελωδικὸν αὐτῆς σύστημα εἶναι πτωχότατον, ὑπολειπόμενον μεγάλως τοῦ θαυμασίου μελωδικοῦ πλοῦτου τῆς Βυζαντινῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς.

Τὸ πνεῦμα τῆς εἰς τὴν Γρηγοριανὴν μουσικὴν ἐπανόδου τῆς ἐγκυκλίου ταύτης, ὅπως καὶ ὁ κύριος σκοπὸς, ἡ ἐκδιώξις δηλονότι ἐκ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας τῆς θεατρικῆς μουσικῆς, εἶναι ὁρος συγκρίσεως πολὺ κακὸς διὰ τὴν ἡμετέραν Ἐκκλησίαν, ἀγεχομένην νὰ μεταβάλληται εἰς θέατρον διὰ τῶν μουσικῶν ἐπιθεωρήσεων τοῦ μᾶλλον ἑθνικοῦ εἶδους. Ἄς ἐλπίσωμεν, ὅτι ἡ σύνεσις θὰ ἐπικρατήσῃ ἐν πᾶσι καὶ ὅτι τάχιστα θὰ εὐρεθῶμεν εἰς τὴν εὐχάριστον θέσιν ν' ἀναγγείλωμεν τὴν ἐκδιώξιν τῆς θεατρικῆς μουσικῆς καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας Ἐκκλησίας, ἵνα μὴ καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ξένους γινώμεθα ἀντικείμενον χλεύης καὶ ἐμπαιγμοῦ.

K. A. WAXOS

ΥΓΙΕΙΝΗ ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΦΩΝΗΣ

(Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου.)

Ὡστε κατὰ ταῦτα ἡ φωνὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶνε ἀπλοῦς τις ἦχος ἢ φθόγγος, ἀλλὰ τὸ κατὰ τὸν Οὐρανοδάμωνα Πλάτωνα «Φῶς τοῦ νοῦ» τὸ ὁποῖον ἀναδύει ἐκ τοῦ σκότους τῆς ἐγκεφαλικῆς θήκης, ἵνα καταυγάσῃ αὐτὴν τὴν διάνοιαν καὶ ἐμφανίσῃ τὰς λεπτοτάτας ἀντιλήψεις τοῦ συμπλέγματος τῶν ἐγκεφαλικῶν κυττάρων ἐκ τοῦ ὄρατοῦ καὶ ἀοράτου κόσμου διὰ τοῦ πλοῦτου τῆς π.ρ' ἐκάστῃ λαφῶ διασκευασθείσης διαλέκτου. Εἶνε τὸ φῶς τὸ ἐξωτερικεῖον τὰ ποικίλα συναισθήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἐφανερῶντο μόνον διὰ μορφοσμῶν τοῦ προσώπου καὶ συσπάσει καὶ χειρονομίῶν, ὅπως γίνεται παρὰ ταῖς κωφαλάσις. Γίνεται δὲ ἡ φωνή, ὡς προείπομεν, εἰς τὸν λάρυγγα ὁ ὁποῖος εἶνε μὲν πολὺπλοκον ὄργανον ἐν τῇ συνθέσει, ἀλλ' ἀπλοῦν ἐν τῇ ἐκτέλει. Εἶνε τι ἕλον ἁρμονικόν, ἀλλ' ἀνώμαλον. Εἶνε μικρὸς ἀεραγωγὸς σωλὴν πολυσύνθετος, ἀλλ' ἐλαστικὸς ἵνα προσαρμόζηται πρὸς τὰς ἐκάστοτε ἀνάγκας. Εἶε ἀνώμαλος ἐσωτερικῶς, ὅπως ὁ δι' αὐτοῦ διερχόμενος ἀήρ διαφεύγῃ ἄλλοτε ἡρέμα καὶ ἀθρόβως, ἄλλοτε ἡχηρῶς καὶ σημαντικῶς. Ὁμοιάζει δηλονότι πρὸς σήραγγα ἀνώμαλον εἰς τὴν ὁποίαν στήλη ὕδατος καταπίπτουσα ἐξ ὕψους καὶ διερχομένη ἀποτελεῖ ἄλλοῦ μὲν ἀπλοῦν ῥόχθον, ἄλλοῦ δὲ ἤχον καὶ ἄλλοτε διέρχεται σιωπηλῆ καὶ ἡρέμα, ἵνα καὶ αὐτὴς κυλινδουμένη ἀποτελέσῃ ἡχηρότατον καταρράκτην, δξυτάτην δίνην καὶ θαρύχον κυκλῶνα.

Πᾶσαι δὲ αἱ μεταβολαὶ καὶ μεταπτώσεις αὗται γίνονται καὶ ρυθμίζονται κατὰ βούλησιν

διὰ μόνου τοῦ λάρυγγος ἀνευ οὐδεμιᾶς προσθήκης, προσαυξήσεως ἢ μεταβολῆς τοῦ μήκους καὶ τοῦ σχήματος αὐτοῦ, διότι πάντες οἱ φυσικοὶ ὄροι διὰ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην μεταβολὴν τοῦ ἤχου εὐρίσκονται ἐν αὐτῷ καὶ ἐξυπηρετοῦνται θαυμασίως ὑπὸ τοῦ ἀποτελουμένου στενώματος ἐκ τῶν φωνητικῶν χορδῶν. Ἐν αὐτῷ τῷ στενώματι γίνεται ὁ πρωτογενὴς ἦχος καὶ μεταβάλλεται εἰς ἰσχυρότερον, δξύτερον, ἐντονώτερον, βαρύτερον ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως τοῦ ἐξακοντιζομένου ἀέρος ὑπὸ τῶν πνευμόνων καὶ τῆς ἀντιστάσεως τῶν φωνητικῶν χορδῶν. Ὅσον δηλονότι ἡ πίεσις τοῦ διερχομένου ἀέρος εἶνε ἰσχυρότερα καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν φωνητικῶν χορδῶν κραταιότερα, τοσοῦτον ὁ ἦχος εἶνε ἰσχυρότερος καὶ δξύτερος καὶ τοῦναντίον ὅσῳ ἡ πίεσις εἶνε ἀσθενεστέρα καὶ ἡ ἀντίστασις τῶν χορδῶν χαλαρότερα, τοσοῦτον ὁ ἦχος εἶνε κατώτερος καὶ ἀσθενέστερος.

Ἄλλὰ μὴ ὑπολάβητε, Κύριοι, ὅτι ὁ μηχανισμὸς τῆς παραγωγῆς καὶ διαμορφώσεως τῆς φωνῆς εἶνε τόσο ἀπλοῦς καὶ ἐξαρτάται μόνον ἐκ τῆς λειτουργίας τοῦ λάρυγγος, διότι ἐνφ ὄντως γίνεται καθ' ὃν τρόπον ἐλέχθη, ἐν τούτοις μετὰ τὸν σχηματισμὸν ὑφίσταται οὐσιώδεις μεταβολὰς κατὰ τὴν διαδρομὴν αὐτῆς ἀναλόγως τῆς διασκευῆς καὶ ἐναρμόσεως τῶν ὑπὸ τὸν λάρυγγα καὶ ἰδίως τῶν ἀνωθεν αὐτοῦ ἐπηχητικῶν κοιλοτήτων, ὑποκείμενος εἰς τὸν περὶ ἐπηχήσεως τοῦ ἤχου φυσικὸν νόμον. Κατὰ τὴν φυσικὴν δέ, ἐταν τὰ ὑπὸ τινος ἡχητικῆς πηγῆς παραγόμενα καὶ ἐκφεύγοντα ἡχητικὰ κύματα δὲν εὐρίσκωσι κώλυμά τι ἐν τῇ πορείᾳ αὐτῶν, προχωροῦσι καὶ ἐξαντλοῦνται εἰς τὸ κενόν. Ἄλλ' ὅταν εὐρίσκωσι κώλυμα παλινδρομοῦσι καὶ διὰ παραγωγῆς νέων ἡχητικῶν δονήσεων ἐνισχύονται, τροποποιοῦνται μεταβάλλονται κατὰ τὸ ὕψος, τὴν ἔντασιν καὶ τὴν χροιάν. Κατ' ἀκολουθίαν καὶ ὁ ἀρχηγενὴς ἐν τῷ λάρυγγι φωνητικὸς ἦχος, ὁ εὐρίσκων πάντοτε κώλυμα εἰς τὰς ἀνωθεν τοῦ λάρυγγος ἐπηχητικὰς κοιλότητας, οὐδέποτε ἐκφεύγει ἐκ τοῦ στόματος ἀκριβῶς ὅσος παρήχθη, ἀλλ' ἐνισχύεται, ἐντείνεται καὶ μεταβάλλεται διὰ τῶν δευτερογενῶν δονήσεων, ἃς συναντᾷ εἰς τὰς πολλαπλᾶς φαρυγγο-στοματικὰς κοιλότητας. Καὶ εἰς μὲν τὰ μουσικὰ ὄργανα ὁ ἦχος μεταβάλλεται κατὰ τὴν ἔντασιν ἂν πρὸ τῆς ἡχητικῆς πηγῆς τεθῆ κοῖλον σῶμα τοῦ ὁποῖου ἡ κοιλότης νὰ εἶνε ἀνάλογος πρὸς τὴν ἡχητικὴν ἱκανότητα τῆς πηγῆς ὅπως, ὥστε αἱ παραγόμεναι δονήσεις νὰ ἀποτελέσωσι συνήχησιν. Ἐντείνεται κατὰ τὸ ὕψος ἀναλόγως τῆς διαφοράς τοῦ μήκους τῶν σωλῆνων τοῦ ὁποῖου προσαρμόζουσιν, ὡς ἐν τῷ πλαγιαθῶφ ἢ ἐδθυσούφῳ (φλάουτον, κλαρίνον). Μεταβάλλεται δὲ τέλος κατὰ τὴν χροιάν ἂν δύο ἢ καὶ πλείονες δευτερεύοντες ἦχοι ἐνισχυθῶσι διὰ τῆς ἐπηχητικῆς κοιλότητος καὶ ἐπισκιάσωσι τὴν χροιάν τοῦ πρωτογενεοῦς ἢ καταλάβωσι τὴν θέσιν αὐτοῦ. Ἄλλ' ἐνφ εἰς τὰ μουσικὰ ὄργανα ἢ ἐνίσχυσις, ἢ μεταβολὴ καὶ ἡ χροιά ἐκζητοῦνται καὶ ἐπιτυγχάνονται διὰ προσθήκης ἐξαρτημάτων καὶ κοιλοτήτων καὶ σωλῆνων ποικίλων κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφήν, εἰς τὴν ἀφθάστου τελειότητος φωνητικὴν πηγὴν ὁ Δημιουργὸς προσήρτησεν ἐλαχίστους σωλῆνας καὶ κοιλότητας, ἀμιμήτου ἕμως δραστικότητος. Ὅπως ἄνωθι μὲν τῶν φωνητικῶν χορδῶν προσηρμόσθησαν ἰον αἱ λεγόμεναι Μοργάνειοι κοιλῖαι, ἴον τὸ κατώτερον τοίχωμα τοῦ λάρυγγος, ἴον τὸ ἀνώτερον τοίχωμα ἢ ὁ θάλος αὐτοῦ, ἴον αἱ ρινικαὶ κοιλότητες καὶ ἴον ἡ κοιλότης τοῦ στόματος μετὰ τῶν χειλέων δι' ὃν ἀδξάνεται εἰς μῆκος σημαντικῶς ὁ φωνητικὸς ἀδός. Κάτωθι δὲ αὐτῆς προσηρτήθησαν ἢ τραχεῖα, οἱ ὀρόγχοι καὶ

οἱ πνεύμονες. Ἐκ πάντων δὲ τούτων στενῶς συνεχομένων ἀλλήλοις συγκροτεῖται τὸ θαυμασίον καὶ τελειότατον ἐπηχητικὸν σύστημα τὸ ὁποῖον συμβάλλεται εἰς ἐνίσχυσιν καὶ τροποποίησιν τοῦ πρωτογενεοῦς ἐν τῷ λάρυγγι ἤχου. Παρατηρεῖται δ' ὅτι σὺν τῇ διευθετήσει καὶ λειτουργίᾳ τῶν φωνητικῶν χορδῶν γίνεται ἐκ παραλλήλου καὶ ἀνάλογος κίνησις καὶ συστολὴ αὐτῶν διὰ τὴν ἀπόδοσιν τοῦ βουλητοῦ φθόγγου. Δέον δὲ νὰ γνωρίζητε ὅτι ἡ τέχνη τοῦ χειρισμοῦ ἢ τῆς προσαρμογῆς τῶν ἐπηχητικῶν κοιλοτήτων κατὰ τὴν ὁδὴν ἔχει ὑφίστην σημασίαν διὰ τὴν ἁρμονικὴν καὶ εὐήχον ἐκτέλεισιν, καὶ ὅτι οὐδέποτε πρέπει νὰ ἐπαφίεται μόνη ἡ ἱκανότης τοῦ λάρυγγος, διότι ἀποκάμνει ταχέως καὶ φθείρεται. Περὶ τούτων δ' ἄλλως καὶ πλείστων ἄλλων λεπτομερειῶν θὰ διαλάβωμεν ἐν ταῖς ἐφεξῆς μαθήμασι.

Τερματίζων ἤδη τὸν λόγον περὶ τοῦ φωνητικοῦ συστήματος ἐκ τῆς φυσιολογικῆς λειτουργίας τοῦ ὁποῖου γίνεται ὁ ἰμίμητος φωνητικὸς ἦχος, ὁ μεταρσιῶν, ὁ μαγεύων, ὁ μαγνητίζων καὶ αἴρων τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου ὑπεράνω τῶν γήινων στρωμάτων, περὶ τοῦ συστήματος, λέγω, περὶ τοῦ ὁποῖου πάντες τονίζουσι παιᾶνας καὶ ψάλλουσι διθυράμβους δὲν δύναμαι ἢ νὰ ἐκφράσω τὸν θαυμασμόν μου καὶ ν' ἀπαγγείλω ὡς ἐπὶ ὅσον τὸ ῥῆμα τοῦ προφητάναντος «ὡς θαυμαστὰ τὰ ἔργα Σου Κύριε ἐν σοφίᾳ τὸν λάρυγγα ἐποίησας.»

M. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ (ιατρός)
Υφηγητῆς τῆς λαρυγγολογίας, ὠτολογίας καὶ ριнологίας.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ. Ἐν τῇ ἐκτυπώσει τοῦ προηγουμένου ἄρθρου ἐγένοντο παραρτήματα τινὰ ἃ τινὰ ἐχουσινοῦται: Ἰον εἰς σελίδα 8ην καὶ στίχ. 21 ἀντὶ ἀφθαρτοῦ ἀναγ. εὐφθάρτου. 2ον εἰς σελ. 7ην τοῦ 3ου φύλ. ἀντὶ λάρογξ ἀναγ. ὁ λάρογξ. 3ον ἀντὶ φθόγγου=φθόγγου ἀντὶ οἴκου=οἴκου. 4ον εἰς σελ. 8ην ἀντὶ δροάου=δρυμοῦ ἀντὶ ἕγγα=ἕγγα. 5ον εἰς στίχ. 49 ἀντὶ ἀναρθρος=ἐναρθρος.

ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

Μαρίκα Σώτου Στρέφου

Εὐγενὴς δέσποινα, τὸ γένος Κεφαλληνίαυ, σόζυγος δὲ τοῦ κ. Σωτ. Στρέφου, τῆς ἀρχοντικῆς τῶν Ἀθηῶν οἰκογενείας, ἡ Μαρίκα Σωτ. Στρέφου μετέστη πρὸς Κύριον ἐν ἡλικίᾳ μόλις τεσσαράκοντα τριῶν ἐτῶν. Νόσος δεινὴ, καταστήσασα ἀναπόφευκτον ἐγχείρησιν σοβαρωτάτην, ἀφήρησεν οὐ μόνον ἀπὸ τὰς ἀγκάλας συζύγου, τέκνων καὶ πατρὸς ὑπαρξῖν προσφιλῆ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς κοινωνίας μέλος πολύτιμον καὶ παράγοντα σπουδαιότατον.

Ἡ ἀείμνηστος Μαρίκα Στρέφου, τυχεῖσα σπανίας ἀνατροφῆς καὶ ἀναπτύξεως, παρεῖχεν ἑαυτὴν ὑπόδειγμα συμβολῆς καὶ ἐνδιαφέροντος εἰς πᾶσαν φιλανθρωπικὴν καὶ ἐθνικὴν κίνησιν. Ἀπετέλει μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλληνίδων καὶ τοῦ ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Α. Μ. τῆς Βασιλείσης Πατριωτικοῦ Συνδέσμου, τιμωμένη διὰ τὰ εὐγενῆ αὐτῆς αἰσθήματα καὶ τὴν σιωπηρὰν δρασίν τῆς.

Ἡ «Νέα Φόρμιγγ» ἐν βαθυτάτῃ δδύνη συλλυπομένη τὸ φίλτατον αὐτῆς κ. Σῶτον Στρέφου, τὰ τέκνα καὶ τὸν γαμβρὸν αὐτῆς κ. Γ. Χατζιδάκη, τὸν γνωστὸν γυναικολόγον ἱατρόν, εὐχεται εἰς τὸν Ἰψιστον ὅπως αὐτοῖς μὲν παράσχῃ τὴν ἐξ ὕψους παρηγορίαν, τῇ δὲ προέφως μεταστάσει ψυχῆς ἀνάπαυσιν καὶ μνήμην αἰώνιαν.